

Vrije Universiteit Brussel

Onderzoek naar het verband tussen emotionele en gedragsproblemen en cyberpesten bij jongeren uit de eerste graad secundair onderwijs.

Eindverhandeling tot master in de Psychologie
Student: Timi Goberecht
Promotor: Prof. Dr. C. Andries
Organisatie: vzw ZIJN-Beweging tegen Geweld
Academiejaar 2007-2008

WETENSCHAPSwinkel
Brussel

INHOUDSTABEL

1. Inleiding.....	p.1
2. Literatuurstudie.....	p.3
2.1 Definitie van cyberpesten.....	p.3
2.2 Vormen van cyberpesten.....	p.3
2.3 Prevalentie van cyberpesten.....	p.4
2.4 Verschillen met traditioneel pesten.....	p.5
2.4.1 Anonimiteit.....	p.5
2.5 Verbanden met traditioneel pesten.....	p.6
2.6 Gerelateerde factoren.....	p.7
2.6.1 Geslacht, ras en leeftijd.....	p.7
2.6.2 Internetgebruik, -kennis en -risicogedrag.....	p.8
2.6.3 Band met opvoeder.....	p.8
2.6.4 Schoolprestaties.....	p.8
2.6.5 Zelfbeeld.....	p.8
2.6.6 Middelengebruik.....	p.8
2.6.7 Emotionele symptomen en gedragsproblemen.....	p.8
2.7 Impact van cyberpesten.....	p.9
2.8 Aanpak van cyberpesten.....	p.9
2.9 Doelstelling van huidige studie.....	p.11
3. Methode.....	p.13
3.1 Onderzoeksopzet.....	p.13
3.2 Deelnemers.....	p.13
3.3 Procedure.....	p.13
3.4 Instrumenten.....	p.14
3.4.1 Vragenlijst cyberpesten.....	p.14
3.4.2 Sterke Kanten en Moeilijkheden: Vragenlijst voor Jongeren (SDQ)	p.15
3.4.3 De Utrechtse copinglijst voor adolescenten (UCL-A)	p.16
3.5 Statistische analyses.....	p.16
4. Resultaten.....	p.17
4.1 Sociodemografische gegevens.....	p.17
4.2 Cyberpesten.....	p.18
4.2.1 Slachtoffers van cyberpesten.....	p.18
4.2.2 Daders van cyberpesten.....	p.20
4.2.3 Getuigen van cyberpesten.....	p.21
4.2.4 Perceptie van cyberpesten.....	p.23
4.2.5 Vormen van deviant gsm- en internetgedrag.....	p.25
4.3 Emotionele en gedragsproblemen.....	p.27

4.4 Emotionele en gedragsproblemen en cyberpesten.....	p.28
4.4.1 Slachtoffers van cyberpesten.....	p.28
4.4.2 Daders van cyberpesten.....	p.30
4.4.3 Getuigen van cyberpesten.....	p.32
5. Bespreking.....	p.35
5.1 Cyberpesten.....	p.35
5.1.1 Impliciet: deviant gsm- en internetgedrag.....	p.35
5.1.2 Expliciet: cyberpesten.....	p.35
5.2 Emotionele en gedragsproblemen.....	p.36
5.3 Emotionele en gedragsproblemen en cyberpesten.....	p.37
5.4 Beperkingen.....	p.37
5.5 Verder onderzoek.....	p.38
6. Conclusie.....	p.39

Bijlagen

1. Inleiding

Het Internet is ontstaan in de jaren zestig, als een project van het Ministerie van Defensie van de Verenigde Staten van Amerika. De bedoeling was een gedecentraliseerd netwerk te creëren, dat niet ontregelde wanneer één schakel bezweek. In plaats van lineair geschakelde computers, werden de computers als in een web met elkaar verbonden. Dit project werd ARPANET (Advanced Research Projects Agency Network) genoemd. Om dit netwerk wereldwijd te kunnen gebruiken, was een standaard protocol benodigd. Dit standaard protocol werd in de jaren 70 ontwikkeld en werd TCP/IP (Transmission Control Protocol/Internet Protocol) genoemd. In 1983 stapte ARPANET over naar TCP/IP als netwerkprotocol en daarmee was de geboorte van het internet in haar huidige technische vorm een feit. De naam internet is een afkorting voor Interconnected Networks. Het grote publiek ontdekte internet pas in de jaren negentig. In 1991 publiceerden Tim Berners-Lee en Robert Cailliau het World Wide Web-project. De eerste webpagina's verschenen bij CERN in Zwitserland, waar zij beiden werkten. Ondertussen staat de teller op meer dan 10 miljard en is het internet een wereldomvattend fenomeen.

Elke nieuwe communicatietechnologie heeft het sociale discours en de interactie veranderd (e.g. Cairncross, 1997; Inose and Pierce, 1984; Kedzie, 1997; Kraut et al., 1998; Mattelart, 1996; Silverstone, 1995), en zo ook de pathologieën (Cooper et al., 2000) net als het soort misdaden (Case, 2000; Drucker and Gumpert, 2000). Net zoals radio en televisie voorheen, verandert het internet de samenleving omdat het een massamedium is (Bargh & McKenna, 2004). De beschikbaarheid van internet zorgt voor een verbeterde toegang tot informatie en levert digitale leerplatformen voor jongeren. Het internet is de samenleving ook aan het veranderen door interpersoonlijke communicatie te vergemakkelijken en te verbeteren, net zoals de telegraaf en de telefoon in vorige decennia gedaan hebben (Campbell, 2005). Voor veel jongeren is het internet een essentiële wijze van communicatie en sociaal welzijn (Berson, 2003; Campbell, 2005; Gross, Juvonen and Gable, 2002). Volgens Gross (2004) is communicatie zelfs het belangrijkste gebruik van internet voor adolescenten.

Het internet is een nieuwe sociale omgeving waarin universele jongerenkwesties, zoals identiteit en seksualiteit, en een gevoel van eigenwaarde uitgespeeld worden in een virtuele wereld op zowel oude als nieuwe manieren. In de populaire communicatiefuncties van het internet zoals e-mail, instant messaging, blogs, chatrooms en forums co-construeren adolescenten hun eigen omgeving (Subrahmanyam, Smahel & Greenfield, 2001; Whitlock, Powers & Eckenrode, 2006). Het is een unieke sociale omgeving omdat het een uitgebreid en mogelijk zelfs geglobaliseerd sociaal milieu aanbiedt. Sociale netwerken kunnen klein en intiem zijn, zoals bij instant messaging, een nieuwe manier om met gekende anderen te communiceren (Gross, 2004). Maar ze kunnen ook groter zijn - nationaal of zelfs internationaal, zoals bij chatrooms (Subrahmanyam et al., 2001) en forums (Whitlock et al., 2006). Berson (2000) ziet cyberspace als een plaats waar men het uitoefenen van zelfcontrole, het op een tolerante en respectvolle manier omgaan met andere visies, het op een gezonde en

normatieve manier uiten van gevoelens en het kritisch denken en beslissingen nemen, leert en verfijnt.

De adolescenten van vandaag representeren de eerste generatie die opgegroeid zijn in een maatschappij waarin internet integraal deel uitmaakt van het dagelijkse leven (Berson, Berson, & Ferron, 2002). Omdat internet zo geïntegreerd is in het leven van de hedendaagse jeugd, is het belangrijk het verband tussen deze technologie en sociale en psychologische aspecten te bestuderen en te begrijpen. Want naast de communicatie- en informatievoordelen, brengt de technologie onvermijdelijk nieuwe uitdagingen en problemen met zich mee voor de samenleving en de scholen (Yu, 2002). Eén van de negatieve aspecten is het gebruik van de technologie om te pesten. Het internet en de cyberspacecultuur moeten daarom onderzocht worden als een omgeving waarin sociale en emotionele ontwikkeling plaatsvindt en pesten een negatieve impact op die ontwikkeling heeft (Raskausas & Stoltz, 2007).

2. Literatuurstudie

2.1 Definitie van cyberpesten

Volgens Olweus wordt een persoon gepest wanneer hij of zij, herhaaldelijk en gedurende bepaalde tijd, blootgesteld wordt aan negatief gedrag van een of meerdere anderen (e.g. Olweus, 1993; 1996; 2001). Kenmerkend voor pesten is de intentionele en herhaaldelijke aard van het negatieve gedrag. De relatie tussen dader en doelwit wordt gekarakteriseerd door een onevenwicht in macht, feitelijk of ervaren. Dit machtsverschil kan geworteld zijn in fysieke of mentale kracht, of in een verschil in aantal (Boulton & Underwood, 1992; Espelage & Swearer, 2003; Nansel e.a., 2001; Olweus, 1993; Snell, MacKenzie, & Frey, 2002; Wolke, Woods, Stanford, & Schulz, 2001).

Voor cyberpesten bestaat er (nog) geen eenduidige definitie. Sommigen omschrijven het cyberpesten als "pesten door middel van elektronische media" (Li, 2006; 2007). Andere onderzoekers integreren de criteria intentionaliteit en herhaaldelijkheid in hun definitie van cyberpesten en leggen zo de link naar de definitie van traditioneel pesten (Patchin en Hinduja, 2006). Bill Belsey (www.cyberbullying.org), maker van de meermaals bekroonde website www.bullying.org en van 's werelds eerste website rond cyberpesten www.cyberbullying.ca doorspekt zijn definitie met voorbeelden: "the use of information and communication technologies such as e-mail, cell phone and pager text messages, instant messaging, defamatory personal Web sites, and defamatory online personal polling Web sites, to support deliberate, repeated, and hostile behaviour by an individual or group, that is intended to harm others.". In alle definities ontbreekt echter nog het derde pestcriterium, nl. het machtsonevenwicht. In cyberspace verschuilt deze macht zich in kennis van de technologieën (Jordan, 1999) maar vooral in de mogelijkheid de identiteit verborgen te kunnen houden. Hier wordt later dieper op in gegaan.

2.2 Vormen van cyberpesten

De hoofdvormen van traditioneel pesten zijn fysiek en verbaal (Olweus, 2001). Deze vormen kunnen zowel direct als indirect van nature zijn (Crick, Nelson, Morales, Cullerton-Sen, Casas & Hickman, 2001; Espelage & Swearer, 2003). Ook bij cyberpesten kan een dergelijk onderscheid gemaakt worden.

Bij directe vormen van cyberpesten is het slachtoffer onmiddellijk betrokken, d.w.z. het slachtoffer is zich bewust van de pesterijen. Direct cyberpesten kan bestaan uit fysiek, verbaal, non-verbaal en sociaal cyberpestgedrag. Onder fysiek cyberpestgedrag wordt verstaan schade aanrichten aan iemand's computer door opzettelijk virussen te versturen, inbreken in iemand's mailbox of Instant Messenger en het paswoord veranderen, het versturen van enorm veel of grote berichten om iemand's computer te laten vastlopen, inbreken in iemands computer en persoonlijke informatie stelen. Verbaal cyberpestgedrag

kan het versturen van beledigende, bedreigende boodschappen via internet of GSM (in de literatuur ook 'flaming' genoemd), en het versturen van seksueel suggestieve boodschappen via internet of GSM inhouden. Non-verbaal cyberpestgedrag kan zijn het versturen van bedreigende foto's of prenten en het versturen van pornografische of obscene foto's en prenten, zonder dat de ontvanger dit wil. Een voorbeeld van sociaal cyberpestgedrag is iemand uitsluiten uit een onlinegroep (in de literatuur ook 'excluding' genoemd).

Bij indirecte vormen van cyberpesten is het medeweten van het slachtoffer niet noodzakelijk vereist, de pesterijen kunnen zich dus voltrekken zonder dat het slachtoffer zich hiervan bewust is. Vormen van indirect cyberpestgedrag zijn op een website stemmen over hoe leuk of mooi iemand al dan niet is, het verspreiden van private of beschamende informatie over iemand via internet of GSM, het verspreiden van informatie die in vertrouwen verteld werd via internet of gsm (voorgaande twee worden in de literatuur ook outing genoemd) het verspreiden van roddels over iemand via internet of GSM, het misleiden van iemand door te doen alsof men iemand anders is (in de literatuur ook identity fluidity genoemd), inbreken in iemands e-mail of messenger en berichten sturen naar zijn/haar contactpersonen (voorgaande twee worden in de literatuur ook masquerade genoemd).

Gehanteerde indeling wordt door talrijke onderzoekers en auteurs gebruikt (e.g. Spitzberg en Hoobler, 2002; Willard et al., 2000; Jordan, 1999).

2.3 Prevalentie van cyberpesten

Uit recent onderzoek naar cyberpesten bij schoolgaande jongeren van het 5de leerjaar tot en met het 6de middelbaar in Vlaanderen (2006), bleek dat één jongere op tien gecyberpest werd, één op vijf jongeren gaf toe dat ze iemand anders gecyberpest hadden, drie op tien jongeren waren getuige geweest van cyberpesten. De vormen van deviant gsm- en internetgebruik waar de ondervraagden de meeste ervaring mee hadden, waren: iemand beledigen of bedreigen via internet of gsm, iemand misleiden via internet of gsm, roddels verspreiden via internet of gsm en inbreken in iemands computer en het paswoord veranderen. Met de vormen van cyberpesten die meer kennis van het internet vereisen, hadden beduidend minder jongeren ervaring. (Vandebosch, Van Cleemput, Mortelmans & Walrave, 2006)

In recent Nederlands onderzoek (2006), in opdracht van het Lectoraat eLearning van Hogeschool INHOLLAND, geeft één op zes jongeren aan gecyberpest te zijn, één op acht gaf aan wel eens iemand gecyberpest te hebben, meer dan een derde gaf aan opgemerkt te hebben dat iemand gepest werd op het internet (Ceuleers & Remers, 2006).

Een Amerikaanse studie vond in 2000 dat 6% van de jongeren slachtoffer was geweest van cyberpesten (Finkelhor et al., 2000), in 2006 was dit aantal gestegen tot 9% van de Amerikaanse jongeren (Wolak et al., 2006).

Het merendeel van de literatuur spitst zich toe op schoolgaande jongeren. Het moet echter gezegd dat cyberpesten ook voorkomt bij jong volwassenen aan de universiteit (Finn, 2004) en volwassenen op de werkvloer (Baruch, 2005).

2.4 Verschillen met traditioneel pesten

McKenna & Bargh (2000) identificeren vier grote verschillen tussen de communicatie in de echte en de virtuele wereld. Bij online communicatie is er sprake van grotere anonimiteit, verminderd belang van fysiek voorkomen en fysieke afstand, en grotere controle over moment en tempo van de interacties. Volgens Milson (2002) is de mogelijkheid om anoniem te blijven het voornaamste verschil tussen communicatie in de reële en de virtuele wereld. Resultaten uit een recent Vlaams onderzoek (2006) lijken dit te ondersteunen: bijna zeven op tien daders hadden hun slachtoffer anoniem gecyberpest (Vandebosch et al., 2006). Een betekenisvol verschil tussen cyberpesten en klassiek pesten blijkt dus de mogelijkheid om in cyberspace je identiteit te weerhouden.

2.4.1 Anonimiteit

Macht en dominantie worden online uitgeoefend door de mogelijkheid om als dader je identiteit verborgen te houden (Ybarra et al., 2004a). Achter een computer zitten, geeft de jongere een gevoel van macht en controle dat ze niet hebben in een face-to-face situatie (Beckerman & Nocero, 2002). Het voorziet in een unieke methode om zich dominant op te stellen, die onmogelijk is bij traditioneel pesten. Dit unieke gevoel van macht en controle staat centraal bij cyberpesten (Ybarra et al., 2004a).

Volgens Willard (2003) is de mogelijkheid om in cyberspace anoniem te blijven één van de redenen waarom het cyberpesten snel toeneemt. De mogelijkheid om de identiteit te weerhouden of zelfs een andere identiteit aan te nemen, geeft jongeren de gelegenheid om online op een gewelddadige manier te communiceren, een manier die ze tijdens persoonlijke ontmoetingen waarschijnlijk niet zouden aandurven (McKenna et al., 2000; Willard, 2003). Pseudoanonimiteit en de gepercipieerde veiligheid van beschermd te zijn achter een computerscherm kan teweegbrengen dat jongeren online op een abnormale manier handelen, zich overgevend aan de sociale druk die ze ondervinden (Berson & Berson, 2005). Joinson (1998) benoemt dit gebrek aan inhibitie als desinhibitie. Hij definieert het als een waaier aan gedragingen die gekarakteriseerd worden door het zich minder zorgen maken rond zelfrepresentatie en het oordeel van anderen.

Willard (2003) identificeert vijf factoren die desinhibitie faciliteren. Ten eerst, vergroot de technologie de illusie van onzichtbaarheid. Aangezien cyberpesters hun identiteit verborgen kunnen houden of kunnen schuil gaan onder een valse identiteit, geloven ze dat instanties hen onmogelijk kunnen identificeren. Ten tweede, ontbreken de non-verbale cues die dienen als feedback voor emoties. Deze 'ontkoppeling' samen met anonimiteit, zorgen ervoor dat er een barrière ontstaat tussen pester en gepeste, wat kan leiden tot vijandiger en wreder gedrag (Postmes & Spears, 1998a; Postmes, Spears & Lea, 1998b) Ten derde, kunnen de huidige sociale normen wangedrag op internet in de hand werken. Omdat anderen het doen, is het gepermitteerd om ook zo te handelen. Ten vierde, veel jongeren nemen 'avatars' aan. Dit zijn online geïndividualiseerde alter ego's die men kan creëren voor online interacties. Als jongeren via hun avatars pesten, kan dit hun persoonlijke verantwoordelijkheid omtrent het cyberpesten afremmen, aangezien ze de schuld kunnen leggen bij de denkbeeldige avatar. Ten laatste benadrukt Willard dat jongeren, en in het bijzonder slachtoffers van traditioneel pesten, zich comfortabeler voelen bij online communicatie. Ze slaan terug via het online medium en tillen wraak nemen en cyberpesten naar een compleet nieuw niveau.

Het is belangrijk te noteren dat hoewel desinhibitie in online interacties kan leiden tot "vijandige communicatie" die toelaat vernietigender en kwetsender uit de hoek te komen, het ook toestaat dat jongeren die introvert of sociaal geïsoleerd zijn in de virtuele wereld openlijker en comfortabeler hun gevoelens kunnen uiten en vriendschappen kunnen vormen (Willard, 2003). Ook McKenna et al. (2000) rapporteren dat het groter gevoel van vrijheid op het internet niet noodzakelijk hoeft te leiden tot het produceren van negatief gedrag, maar ook positieve consequenties kan hebben.

2.5 Verbanden met traditioneel pesten

Er is een sterke band tussen traditioneel pesten en cyberpesten. Jongeren die traditioneel gepest worden hebben significant meer kans om slachtoffer te worden van cyberpesten (Hinduja & Patchin, 2007). Ook het onderzoek in opdracht van het viWTA kwam tot deze conclusie (Vandebosch et al., 2006). Traditionele pesters blijken ook cyberpesters te zijn (Hinduja et al., 2007). Ook Raskausas et al. (2007) vonden dat slachtoffers en pesters hun rollen waarschijnlijk behielden in de context van school- en cyberwereld. Dit doet vermoeden dat de pesterijen die op school plaatsvinden in de cyberwereld worden verdergezet, mét behoud van rollen. Maar andere onderzoeken toonden aan dat er soms van rol gewisseld wordt. Ybarra en Mitchell (2004b) vonden dat ongeveer de helft van de cyberpesters slachtoffers waren van klassieke pesterijen. Jongeren, die traditioneel gepest worden, kunnen zich gemachtigd en gepermitteerd voelen om online verbaal te beledigen, als wraak of als initiële misbruikers. Traditionele inhibities die zich op school voordoen zijn afwezig in de online omgeving, wat het elektronische sociale speelveld effent (Ybarra et al.,

2004b). In veel gevallen kan cyberpesten dus een krachtige online reactie zijn op een ernstige traditionele pestactie, of ook omgekeerd, waarbij het traditioneel pesten kan voortvloeien uit cyberpesten (Willard, 2003).

2.6 Gerelateerde factoren

Onderstaande bevindingen suggereren dat, zoals bij traditioneel pesten (Kaltiala-Heino, Rimpela, Rantenen & Rimpela 2000; Nansel et al., 2001) jongeren die in aanraking komen met cyberpesten meerdere psychosociale problemen rapporteren, die interventie behoeven.

2.6.1 Geslacht, ras en leeftijd

Het is even waarschijnlijk voor jongens als voor meisjes om dader te zijn van cyberpesten (Ybarra et al., 2004b; Hinduja and Patchin 2006; 2007). Dit is in strijd met de bevindingen uit onderzoek naar traditioneel pesten, dat suggereert dat jongens meer kans maken dan meisjes om te pesten (Nansel et al., 2001; Sourander, Helstela, Helenius & Piha, 2000; Batsche & Knoff, 1994; Olweus, 1994; Kumpulainen & Rasanen, 2000; Forero, McLellan, Rissel & Bauman, 1999). Het moet echter genoteerd dat onderzoek ook consistent heeft aangetoond dat meisjes eerder geneigd zijn aan meer indirecte vormen van traditioneel pesten deel te nemen (Baldry, 1998; Crick, 1996; Crick, Casas, & Mosher, 1997; Crick & Grotpeter, 1995) en dat de meeste cyberpestgedragingen indirect zijn. Meisjes blijken meer geneigd gelimiteerde cyberpesters te zijn, terwijl jongens eerder frequente cyberpesters zijn (Ybarra & Mitchell, 2007). Dit kunnen verklaringen zijn waarom geen geslachtsverschil gevonden wordt in de waarschijnlijkheid om dader te zijn van cyberpesten.

Het ras waartoe je behoort, maakt geen verschil met betrekking tot cyberpesten (Hinduja et al., 2006; Hinduja et al., 2007) Bevindingen uit onderzoek naar traditioneel pesten hieromtrent zijn niet eenduidig (Graham & Juvonen, 2002; Nansel et al., 2001; Siann, Callahan, Glisso, Lockhart, & Rawson, 1994; Sweeting & West, 2001).

Het zou kunnen dat demografische factoren zoals ras en geslacht minder meespelen in een virtuele wereld.

Onderzoekers vonden dat leeftijd positief gerelateerd is met cyberpesten (Hinduja & Patchin, 2008). Hoe hoger de leeftijd hoe groter de kans om met cyberpesten in aanraking te komen.

2.6.2 Internetgebruik, -kennis en -risicogedrag

Ybarra et al. (2004b) gingen het verband na tussen internetgebruik en cyberpesten. Ze kwamen tot de conclusie dat cyberpesters vaker meer dan vier keer in de week het internet gebruiken dan niet- cyberpesters. Op het internet bezoeken ze vaker chatrooms dan andere jongeren. Cyberpesters geven meer aan dat het internet zeer belangrijk is voor hen. Ze schatten hun kennis over het internet hoger in dan niet-cyberpesters. Hinduja et al. (2006; 2007) kwamen tot de vaststelling dat computerkennis en internetgebruik positief gecorreleerd zijn met zowel cyberpesten als gecyberpest worden.

Er is een positief verband tussen online risicogedrag (stellen praten met mensen die men enkel via het internet kent) en de mate waarin men slachtoffer geworden is van cyberpesten (Vandebosch et al., 2006).

2.6.3 Band met opvoeder

Ybarra et al. (2004b) stelden een verband vast tussen dader zijn van cyberpesten en een zwakke emotionele band tussen opvoeder en jongere. Cyberpesters staan minder onder toezicht van hun ouders, maar worden meer gestraft. Een positieve band tussen jongere en opvoeder vermindert de kans om cyberpester te zijn (Ybarra et al., 2004b). Vlaams onderzoek vond dat daders van cyberpesten op minder betrokkenheid van hun ouders konden rekenen bij hun internetgebruik (Vandebosch et al., 2006).

2.6.4 Schoolprestaties

Cyberpesters hebben meer kans op slechte schoolprestaties dan niet cyberpesters (Ybarra et al., 2004b). Ook slachtoffer zijn van cyberpesten wordt gerelateerd aan schoolse moeilijkheden (Patchin et al., 2006; 2007).

2.6.5 Zelfbeeld

Slachtoffers van cyberpesten hebben vaak een negatiever zelfbeeld omtrent hun sociale competentie (Vandebosch et al., 2006).

2.6.6 Middelengebruik

Ybarra et al. (2004a; 2007) vonden dat middelengebruik positief gecorreleerd is met cyberpesten. Hinduja et al. (2006; 2007) rapporteerden dat middelengebruik ook positief gecorreleerd is met gecyberpest worden.

2.6.7 Emotionele symptomen en gedragsproblemen

Onderzoekers vonden een positief verband tussen depressieve symptomen en gecyberpest worden (Finkelhor, 2000; Ybarra, 2004). Jongeren met meer depressieve symptomen hadden meer kans om gecyberpest te worden dan diegenen met minder depressieve symptomen.

Daders van cyberpesten vertonen meer delinquent gedrag, zoals stelen, vandalisme en fysieke agressie (Ybarra & Mitchell, 2004b; Hinduja et al., 2006; 2007).

Huidig onderzoek spitst zich op dit luik toe.

2.7 Impact van cyberpesten

Volgens sommigen (Ybarra et al., 2004 a, b) zou cyberpesten een grotere impact kunnen hebben dan traditioneel pesten, omwille van de volgende specifieke eigenschappen van informatie en communicatietechnologieën: het anonieme karakter, het gebrek aan directe (emotionele) feedback van het slachtoffer, het indringend karakter. Bovendien blijken de wetten en sociale normen uit de echte wereld, in cyberspace minder gerespecteerd te worden en minder afdwingbaar te zijn. Dit alles maakt dat de dader zich vaak erg machtig, en het slachtoffer zich vaak erg machteloos voelt. Zoals Willard (2006) stelt, cyberpesten kan zeer gemeen zijn en voor slachtoffers is er geen ontsnappen aan. Het cyberpesten gaat 24 uur op 24, 7 dagen op 7 door. Kwetsende berichten op websites zijn wereldwijd toegankelijk en zijn veelal onomkeerbaar. Het is ook belangrijk om de langetermijneffecten van het geschreven woord te benadrukken (Campbell, 2005). De geviseerde jongere kan wat de cyberpester heeft gesteld alsmat opnieuw lezen of bekijken, waardoor de pijnlijke ervaring zich steeds herhaalt.

Aftastend onderzoek van Willard suggereert dat cyberpesten gevolgen heeft die variëren van laag zelfvertrouwen, angst, woede, depressie, spijbelen, slechte cijfers op school, een verhoogde neiging om opstandig te zijn tegen ouders, tot zelfs zelfmoord (Willard, 2006).

Een grootschalig onderzoek in Amerika in 2000 en het opvolgingsonderzoek in 2006 wees uit dat ongeveer één derde van de slachtoffers minstens één stresssymptoom rapporteerde ten gevolge van het cyberpesten. Ongeveer één derde voelde zich erg tot extreem van streek, ongeveer één vijfde voelde zich erg tot extreem angstig en ongeveer één vijfde voelde zich erg tot extreem beschaamd door het cyberpesten (Finkelhor et al. 2000; Wolak et al. 2006).

Patchin et al. (2006) vonden in hun onderzoek dat ongeveer twee op vijf slachtoffers van cyberpesten zich gefrustreerd voelden, ongeveer twee op vijf voelde zich angstig, ongeveer één op drie voelde zich verdrietig na het incident, ongeveer één op vier stelde dat het cyberpesten een negatief effect op hen had en één op vijf bleef erdoor offline.

2.8 Aanpak van cyberpesten

Uit recent Vlaams onderzoek (2006) blijkt dat de meeste slachtoffers één of andere vorm van actie ondernemen. Maar daarnaast doen veel slachtoffers alsof er niets gebeurd is of

wachten ze tot het vanzelf zal overgaan. Ongeveer één vierde van de slachtoffers van cyberpesten gaf zichzelf de schuld. Van de jongeren die getuige waren van cyberpesten, heeft ongeveer één derde het slachtoffer geholpen, heeft ongeveer twee derden niets gedaan en ongeveer 1 op tien deed mee met de pester. De meerderheid van slachtoffers ervaarde de cyberpesthandelingen als kwetsend, terwijl de meerderheid van cyberpesters ze grappig vond (Vandebosch et al., 2006).

Er zijn veel obstakels om cyberpesten doeltreffend aan te pakken. Een van de moeilijkheden is het feit dat vele slachtoffers het cyberpesten niet rapporteren aan volwassenen. Ongeveer de helft van de cyberslachtoffers vertelde niemand ze gepest werden (Vandebosch et al., 2006). Een ander heikel punt is of scholen het recht hebben om in te grijpen als het cyberpesten buiten de school plaatsvindt, of met scholieren van een andere school. Veel cyberpesten neemt niet plaats op school, waardoor het niet onder haar bevoegdheid valt. Verder is de anonimiteit die cyberpesters hebben ook een hinderpaal. Zij die gesnapt worden, kunnen gewoonlijk niet gestraft worden door de school of via gerechtelijke instanties, tenzij de cyberpester werkelijke en opzettelijke bedreigingen maakt of herhaaldelijk en persoonlijk een jongere kwelt. Bovendien is er sprake van een 'digitale generatiekloof'. Jongeren leggen computertechnologie aan hun ouders uit (Ribak, 2001). Ouders en jongeren staan verschillend tegenover deze technologie: volwassenen benaderen computers als een praktisch gereedschap terwijl jongeren het internet zien als een vitale verbinding met hun leeftijdsgenoten (Snider & Borel, 2004).

Verschillende auteurs brengen een aantal punten aan waarrond een beleid, volgens hen, best opgebouwd wordt. Cassidy & Jackson (2005) stellen volgende sociale waarden voor als basisprincipes waarop de uitbreiding van het beleid tegen traditioneel pesten, of de creatie van een nieuw beleid specifiek tegen cyberpesten, zouden moeten gestoeld zijn: 1. zorgzame en respectvolle gedragingen in uitwisselingen tussen jongeren; 2. veilige en cultiverende omgeving voor een gezonde ontwikkeling van identiteit en 'internetburgerschap'; 3. de principes van tolerantie en onpartijdigheid. Volgens Ybarra et al. (2006) kan preventie best gericht zijn naar het verbeteren van de interpersoonlijke vaardigheden. Willard (2003) vraagt om voorzichtigheid, aangezien het niet de bedoeling is slachtoffers van traditioneel pesten die terugslaan via internet verder te victimizeren.

Cyberpestpreventie moet geïncorporeerd worden in de traditionele antipestprogramma's, om zo scholen in staat te stellen cyberpesten aan te pakken (Ybarra et al., 2006). Scholen moeten aangemoedigd worden om preventieprogramma's met klaslessen rond cyberpesten te implementeren, om zo te verzekeren dat jongeren begrijpen dat klasgenoten viseren met negatieve berichten of foto's via internet of gsm een vorm van pesten is (Kowalski et al., 2007). Deze klaslessen zouden stappen moeten omvatten die bijstaanders kunnen nemen om te reageren op cyberpesten en het te melden, of het zich nu op school of ergens voordoet (Agatston, Kowalski, & Limber, 2007).

Volgens Beran & Li (2005) zijn weinig leerkrachten en andere schoolpersoneelsleden zich ervan bewust dat er gepest wordt via elektronische communicatie. Leerkrachten moeten jongeren nauwlettend superviseren wanneer er computers gebruikt worden in het klaslokaal (Patchin et al., 2006). Het wordt aangeraden dat scholen ouders en jongeren het schoolreglement, rond aanvaardbaar gebruik van technologie, laten lezen en ondertekenen en deze regels begeleiden met literatuur voor de ouders rond cyberpesten (Kowalski, Limber, Agatston, 2007). Ouder worden aangeraden geregeld de online activiteiten van hun kinderen in de gaten houden (Patchin et al., 2006).

Om het probleem van cyberpesten te temperen zullen niet enkel bijdragen noodzakelijk zijn van jongeren, ouders en scholen maar ook onder andere van therapeuten en politie (Hinduja et al., 2007). Er wordt gepleit om de assessment van internetgebruik, -ervaringen en -gedrag deel te laten uitmaken van de basis intakeprocedures van therapeuten, zodat deze problemen een adequate aanpak kunnen krijgen (Mitchell, Becker-Blease & Finkelhor, 2005; Mitchell, Finkelhor & Becker-Blease, 2007; Mitchell & Wells, 2007). Politieagenten moeten de gevallen van cyberpesten, die potentieel schadelijk zijn, onderzoeken en de verantwoordelijke partij(en) aansprakelijk stellen. Jammergenoeg zijn er geen methoden om te onderscheiden welk pesten eerder plagend is en welk mogelijks escaleert in ernstige agressie (Patchin et al., 2006). Ook internetproviders moeten aangemoedigd worden om proactief te zijn bij ernstig cyberpestgedrag dat de wet en de internetgedragscodes overtreedt (Ybarra et al., 2006).

Concrete tips voor jongeren, ouders en scholen om preventief en curatief met cyberpesten om te gaan kunt u in Bijlage 1 vinden.

2.9 Doelstelling van huidige studie

Doel van dit onderzoek is het verband tussen emotionele en gedragsproblemen bij jongeren uit de eerste graad algemeen secundair onderwijs en cyberpesten bloot te leggen.

1. Cyberpesten:

- a. Hoeveel jongeren komen in aanraking met cyberpesten? Hoeveel worden gecyberpest? Hoeveel cyberpesten anderen? Hoeveel zijn getuige van cyberpesten?
- g. Welke vormen van deviant gsm- of internetgedrag komen voor?
- c. Welke middelen worden gebruikt om aan cyberpesten te doen?
- b. Wie is de cyberpester en wie is het slachtoffer?
- d. Wat zijn de motieven voor het cyberpesten?
- e. Op welke manier reageren getuigen van cyberpesten?
- f. Wat is de perceptie van het cyberpesten? Als hoe erg wordt dit cyberpesten beleefd en wat is de impact die ze er aan toekennen?

2. Emotionele en gedragsproblemen

a. Hoeveel jongeren vertonen problemen? Hoeveel vertonen emotionele symptomen?

Hoeveel vertonen gedragsproblemen? Hoeveel vertonen

Hyperactiviteit/aandachtsproblemen? Hoeveel vertonen problemen met leeftijdsgenoten?

b. Hoe is hun prosociaal gedrag?

c. Hoeveel jongeren rapporteren moeilijkheden? Hoe lang bestaan deze moeilijkheden?

Welke impact hebben deze moeilijkheden op de jongeren?

3. Is er samenhang tussen gecyberpest worden, daders en getuigen van cyberpesten en jongeren die niet met cyberpesten in aanraking kwamen wat betreft:

a. Emotionele symptomen? Gedragsproblemen? Hyperactiviteit/aandachtsproblemen? Problemen met leeftijdsgenoten?

b. Prosociaal gedrag?

c. Het rapporteren moeilijkheden? De duur van deze moeilijkheden? De impact van deze moeilijkheden?

3. Methode

3.1 Onderzoeksopzet

Er werd geopteerd voor een schriftelijke enquête. Online enquêtes brengen representativiteitsproblemen met zich mee en gezien het onderwerp van dit onderzoek was ook de kans op interferentie groot. In vergelijking met face-to-face enquêtes zijn schriftelijke enquêtes tijdsbesparend en bovendien minder vatbaar voor sociaal wenselijke antwoorden.

De enquête bestond uit drie vragenlijsten, waarvan er in dit onderzoek slechts twee gebruikt worden. Deze vragenlijsten maten verschillende gedragsaspecten; een zelfopgestelde vragenlijst bracht het cyberpestgedrag in kaart; de Utrechtse Copinglijst voor Adolescenten mat copinggedrag; de Sterke Kanten en Moeilijkheden: Vragenlijst voor Jongeren ging emotionele en gedragsproblemen na.

3.2 Deelnemers

Als doelgroep werd de eerste graad secundair onderwijs gekozen omdat jongeren in deze periode op een significante leeftijd zijn. Zoals Pellegrini & Bartini (2000) stellen: "Adolescence is a period of abrupt biological and social change. Specifically, the rapid body changes associated with the onset of adolescence and changes from primary to secondary school initiate dramatic changes in youngster's peer group composition and status. Changes in peer group availability, individuals' status within groups, and peer support confront youngsters as they are entering new, larger, and typically impersonal secondary schools. One way in which peer status is achieved in these sorts of environments [...] is through the selective use of aggression and other agonistic strategies."

1022 eerste graad ASO-leerlingen namen uiteindelijk deel aan het onderzoek.

3.3 Procedure

Voorafgaand aan de dataverzameling werd een pilootstudie uitgevoerd bij tien eerste graad ASO-leerlingen. Tijdens deze pilootstudie werd geconstateerd dat het invullen van de vragenlijst binnen één lesuur kon gebeuren. Na het invullen van de vragenlijst werd nagegaan of er zich problemen gesteld hadden. Een aantal jongeren had bij de cyberpestvragenlijst een probleem met het woord 'impact'. In de uiteindelijke versie van de vragenlijst, werd het woord 'effect' ter verduidelijking bijgevoegd.

Omdat het moeilijk is scholen warm te maken voor het zoveelste onderzoek waar hun medewerking voor gevraagd wordt, werd besloten de enquête te laten afnemen door

leerkrachten. Op die manier werd de scholen zo weinig mogelijk overlast bezorgd, omdat de enquête kon afgenomen worden op een moment dat voor hen geschikt was.

In de maand november werden de directeurs van acht scholen telefonisch benaderd om op vrijwillige basis deel te nemen aan het onderzoek. Indien zij interesse toonden, kregen ze via e-mail uitgebreide informatie rond het onderzoek. Deze brief kunt u in Bijlage 2 vinden. Indien de directie wilde meewerken aan het onderzoek, werd een datum afgesproken waarop de onderzoeker op de school de betrokken leerkrachten kwam informeren. De vragenlijst werd overlopen en de te hanteren afnameprocedure en -instructies werden uitgelegd. Deze kunnen gevonden worden in Bijlage 3.

Vijf scholen, drie in Oostende en twee in Duffel, toonden interesse en stemden in hun medewerking te verlenen. De dataverzameling, die plaatsvond tussen 7 januari 2008 en 1 februari 2008, gebeurde in samenwerking met Kathleen Leemans. Zij nam de scholen in Duffel voor haar rekening.

3.4 Instrumenten

De volledige enquête kunt u in Bijlage 4 vinden.

3.4.1 Vragenlijst cyberpesten

Deze vragenlijst werd in samenwerking met Kathleen Leemans opgesteld. Het uitgangspunt hiervoor waren de (schaarse) internationale onderzoeken omtrent cyberpesten. Het eerste deel van de vragenlijst bestond uit een aantal vragen over socio-demografische gegevens. In het tweede deel werden een aantal vormen van "deviant" gsm- en internetgedrag voorgelegd aan de jongeren. Deze gedragingen worden in de literatuur beschouwd als subvormen van cyberpesten. Men kan dus stellen dat er op een impliciete manier naar cyberpesten gepeild werd. Eerst gaven de jongeren aan of deze dingen hen al eens overkomen waren, daarna of ze het al eens gedaan hadden en ten slotte of ze al eens getuige geweest waren van deze dingen. Er werd echter nog niet verwezen naar 'cyberpesten'. In het derde deel werd rechtstreeks aan de jongeren gevraagd hoe vaak ze dit schooljaar gecyberpest werden, hoe vaak ze zelf anderen gecyberpest hadden en hoe vaak ze getuige waren geweest van cyberpesten. Dit kan dus beschouwd worden als een expliciete peiling van het fenomeen cyberpesten. Er werd bevraagd hoe er gecyberpest werd en wat hun perceptie van het cyberpesten is. Aan de slachtoffers van cyberpesten werd gevraagd door wie ze gecyberpest werden, aan daders van cyberpesten wie ze gecyberpest hadden en waarom ze gecyberpest hadden en aan getuigen van cyberpesten werd gevraagd wie gecyberpest werd, door wie er gecyberpest werd en wat hun reactie op het cyberpesten was.

3.4.2 Sterke Kanten en Moeilijkheden: Vragenlijst voor Jongeren (SDQ)

De Nederlandstalige versie (Treffers, Van Widenfelt, Vogels, Kuipers, van Amelsvoort, Barnes, Hoeksma & Hoffenaar, 2000) van de Strengths and Difficulties Questionnaire voor 11 tot 16 jarigen (Goodman, Meltzer, & Bailey, 1998).

Onderzoeken naar de structurele validiteit van de SDQ vonden vijffactor oplossingen die bijna identiek waren aan de vijf subschalen die Goodman voorstelt (Goodman, 2001; Muris, Meesters & Van den Berg, 2003; Smedje, Broman, Hetta & von Knorring, 1999). Verscheidene studies rapporteerden acceptabele interne consistentie voor de totale moeilijkheidsscore (Cronbach Alhpa > 0.70) en voor de subschalen (Chronbach Alpha 0.60 and 0.65) (Goodman, 2001; Goodman & Scott, 1999; Koskelainen, Sournader & Kalijonen, 2000; Muris et al., 2003; Smedje et al., 1999). Onderzoek vond een bevredigende test-hertestbetrouwbaarheid van de verschillende schalen. Alle subschalen, behalve Prosociaal gedrag (0.59), hadden correlatiecoëfficiënten van 0.70 of meer (Muris et al., 2003). Verschillende studies vonden een goede concurrente validiteit met de Child Behavior Checklist, de Youth Self Report de Children's Depression Inventory en de Revised Children's Manifest Anxiety Scale (Goodman, 2001; Goodman & Scott, 1999; Klasen, Woerner, Wolke, Meyer, Overmeyer, Kaschnitz et al., 2000; Koskelainen et al., 2000; Muris et al., 2003; Smedje et al., 1999). Recent Vlaams onderzoek (2006) naar de Nederlandstalige versie van de SDQ kwam tot gelijkaardige bevindingen (Van Leeuwen, Meerschaert, Bosmans, De Medts & Braet, 2006). Zoals reeds gesteld door Goodman et al. (1999) heeft de SDQ het voordeel kort te zijn en zowel positieve als negatieve aspecten na te gaan, waardoor deze een zeer geschikt instrument is voor onderzoek in niet-klinische steekproeven.

De Sterke Kanten en Moeilijkheden: Vragenlijst voor Jongeren bevat 25 items die positieve en negatieve gedragskarakteristieken meten. De vragenlijst heeft een totale probleemscore, en vijf subschalen die elk uit vijf items bestaan: emotionele symptomen, gedragsproblemen, hyperactiviteit, problemen met leeftijdsgenoten en prosocial gedrag. Er zijn drie responscategorieën (niet waar = 0, een beetje waar = 1, zeker waar = 2) resulterend in een maximum score van 10 voor elk van de subschalen, indicierend voor de omvang van de problemen op elk domein. Voor elke subschaal, met uitzondering van Prosociaal gedrag, geldt dat hogere scores meer problemen reflecteren. Een totale probleemscore, met een maximum van 40, wordt berekend door de scores voor Emotionele symptomen, Gedragsproblemen, Hyperactiviteit en Problemen met leeftijdsgenoten op te tellen. Indien er een item niet beantwoord werd, werd de subschaal, en dus ook de totale probleemscore, beschouwd als ontbrekend.

Het ging hier om de uitgebreide versie, d.w.z. met impactsupplement (Goodman, 1999) dat nagaat of de respondent denkt moeilijkheden te hebben en indien zo, vraagt naar de duur, de mate waarin het ze overstuur maakt, de sociale

belemmeringen en de last die het bij anderen teweeg brengt. Een impactscore wordt berekend door de som van het overstuuritem en de sociale belemmeringenitems te maken. Hierbij zijn er vier reponscategorieën, maar slechts drie mogelijke scores (Helemaal niet/Een beetje maar = 0, Tamelijk = 1, Heel erg = 2).

De bekomen scores (totale probleemscore, subschaalscores en impactscore) worden in drie categorieën onderverdeeld: normaal, grensgebied en abnormaal. In een niet-klinische steekproef kan 90% van de jongeren gecategoriseerd worden als niet-klinisch (normaal/grensgebied) en 10% van de jongeren als klinisch (abnormaal) (Goodman, 2001). Deze richtlijn wordt in dit onderzoek gehanteerd aangezien normatieve data voor Vlaamse jongeren nog niet voor handen zijn.

3.4.3 De Utrechtse copinglijst voor adolescenten (UCL-A)

Deze vragenlijst wordt hier niet besproken, aangezien ze op geen enkele manier gebruikt wordt in dit onderzoek. De data die verkregen werd met de UCL-A werden door Kathleen Leemans aangewend. Geïnteresseerden verwijs ik graag naar haar licentiaatsverhandeling: "Onderzoek naar de gehanteerde copingstijlen bij jongeren die in contact komen met cyberpesten".

3.5 Statistische analyses

Er werden frequentieverdelingen opgevraagd om de prevalenties te bepalen. Chikwadraat- en Mann-Whitney U-toetsen werden uitgevoerd om het verschil tussen slachtoffers, en niet-slachtoffers, daders en niet-daders en getuigen en niet getuigen van cyberpesten na te gaan wat betreft de verschillende variabelen. Cramer's V werd berekend om de samenhang tussen slachtoffers, daders en getuigen van cyberpesten en de verschillende variabelen na te gaan.

4. Resultaten

4.1 Sociodemografische gegevens

Eén op twintig jongeren uit de steekproef was jonger of ouder dan normaliter verwacht kan worden in een eerste graad secundair onderwijs. 95% viel dus binnen de verwachte leeftijdsgroep. Een gedetailleerd overzicht van deze resultaten vindt u in Tabel 1.

Tabel 1: Geboortejaar

Wat is je geboortejaar?	%
N = 943	
1992	0.7
1993	3.5
1994	40.0
1995	54.4
1996	1.4

Iets minder dan de helft van de jongeren uit de steekproef waren jongens en iets meer dan de helft waren meisjes. Een overzicht van deze resultaten vindt u terug in Tabel 2.

Tabel 2: Geslacht

Ben je een jongen of een meisje?	%
N = 956	
Jongen	46.0
Meisje	54.0

Zes op tien jongeren uit de steekproef volgden les in het eerste middelbaar, vier op tien volgden les in het tweede middelbaar. Een overzicht van deze resultaten vindt u terug in Tabel 3.

Tabel 3: Middelbaar

In welk jaar zit je?	%
N = 958	
1 ^{ste} middelbaar	61.8
2 ^{de} middelbaar	38.2

Volgens zes op tien jongeren uit de steekproef voltooide hun moeder hoger onderwijs, volgens drie op tien voltooide hun moeder hoger middelbaar onderwijs, volgens één op dertien voltooide hun moeder lager middelbaar onderwijs en volgens minder dan 1%

voltooide hun moeder lager onderwijs. Een overzicht van deze resultaten vindt u terug in Tabel 4.

Tabel 4: Opleiding moeder

Wat is de hoogste opleiding van je moeder?	%
N = 944	
Lager onderwijs	0.7
Lager middelbaar onderwijs	7.8
Hoger middelbaar onderwijs	30.5
Hoger onderwijs	60.9

Volgens zes op tien jongeren uit de steekproef voltooide hun vader hoger onderwijs, volgens drie op tien voltooide hun vader hoger middelbaar onderwijs, volgens één op dertien voltooide hun vader lager middelbaar onderwijs en volgens 1% voltooide hun vader lager onderwijs. Een overzicht van deze resultaten vindt u terug in Tabel 5.

Tabel 5: Opleiding vader

Wat is de hoogste opleiding van je vader?	%
N = 934	
Lager onderwijs	1.0
Lager middelbaar onderwijs	8.0
Hoger middelbaar onderwijs	30.2
Hoger onderwijs	60.8

4.2 Cyberpesten

Op de impliciete meting geven zeven op tien (70.6%) jongeren aan dit schooljaar in aanraking gekomen te zijn met een of andere vorm van deviant gsm- of internetgedrag. Op de expliciete meting geeft een kwart (26.4%) van de jongeren aan dit schooljaar in aanraking gekomen te zijn met cyberpesten.

4.2.1 Slachtoffers van cyberpesten

Bij de impliciete meting geeft de helft (50.2%) van de jongeren aan slachtoffer geworden te zijn van een of andere vorm van deviant gsm- of internetgedrag.

Bij de expliciete meting geeft één op tien (10.3%) aan slachtoffer geweest te zijn van cyberpesten. Bij 9.5 % was dit 1 à 2 keer gebeurd, bij 0.5 % elke maand, bij 0.3 % elke week. Niemand werd een aantal keer per week gecyberpest.

Er is geen significant verschil tussen jongens en meisjes wat betreft slachtoffer zijn van cyberpesten ($\chi^2 = 3.7$; $df = 1$; $p > 0.001$).

Slachtoffers van cyberpesten duiden vooral jongens, jongeren uit hun jaar en jongeren uit hun school aan als daders. Een kwart van de slachtoffers kende de identiteit van de dader niet. Een overzicht van alle resultaten vindt u in Tabel 6.

Tabel 6: Wie zijn de daders volgens de slachtoffers van cyberpesten

Door wie werd je gecyberpest?	%
N= 104	
Door een jongen	44.2
Door een meisje	26.0
Door een groep jongens	11.5
Door een groep meisjes	11.5
Door een gemengde groep	11.5
Door iemand uit mijn jaar	36.5
Door iemand uit een hoger jaar	16.3
Door iemand uit een lager jaar	2.9
Door iemand uit een andere school	24.0
Door iemand uit mijn school	27.9
Door iemand die ik enkel van internet ken	12.5
Door onbekenden	18.3
Ik weet niet door wie	5.8

De helft van de slachtoffers werd gecyberpest via Instant Messenger, vier op tien via GSM, een kwart via e-mail, een kwart via chatroom, één op tien via website, één op dertien via blog en één op vijftien via forum. Een overzicht van deze resultaten vindt u in Tabel 7.

Tabel 7: Gebruikte middelen volgens slachtoffers van cyberpesten

Hoe werd je gecyberpest?	%
N= 106	
GSM	38.5
Instant Messenger	51.0
Forum	6.7
Website	10.6
E-mail	26.0
Chatroom	23.1
Blog	7.7

4.2.2 Daders van cyberpesten

Bij de impliciete meting geven vier op tien (37.5%) jongeren aan dader geweest te zijn van een of andere vorm van deviant gsm- of internetgedrag.

Bij de expliciete meting geeft één op twintig (4.9%) aan dader geweest te zijn van cyberpesten. 4.4% deed dit 1 à 2 keer, 0.1% elke maand, 0.3% elke week, en 0.1% een aantal keer per week.

Er is geen significant verschil tussen jongens en meisjes wat betreft dader zijn van cyberpesten ($\text{Chi}^2 = 0.0$; $\text{df} = 1$; $p > 0.001$).

Daders van cyberpesten geven aan vooral jongens, jongeren uit hun jaar en jongeren uit hun school te viseren als slachtoffers. Een overzicht van alle resultaten vindt u in Tabel 8.

Tabel 8: Wie zijn de slachtoffers volgens de daders van cyberpesten

Wie heb je gecyberpest?	%
N= 48	
Een jongen	62.5
Een meisje	39.6
Een groep jongens	4.2
Een groep meisjes	6.3
Een gemengde groep	4.2
Iemand uit mijn jaar	39.6
Iemand uit een hoger jaar	8.3
Iemand uit een lager jaar	6.3
Iemand uit een andere school	20.8
Iemand uit mijn school	33.3
Iemand die ik enkel van internet ken	8.3
Onbekenden	6.3
Ik weet niet door wie	4.2

Zes op tien daders geeft aan te cyberpesten via Instant Messenger, drie op tien via GSM, een kwart via e-mail, één op vijf via chatroom, één op zeven via blog, één op tien via website en één op vijftien via forum. Een overzicht van deze resultaten vindt u in Tabel 9.

Tabel 9: Gebruikte middelen volgens daders van cyberpesten

Hoe heb je gecyberpest?	%
N= 49	
GSM	29.2
Instant Messenger	60.4
Forum	6.3
Website	10.4
E-mail	22.9
Chatroom	20.8
Blog	14.6

Bijna drie kwart van de daders geeft aan uit wraak te cyberpesten. Een kwart zegt het te doen omdat ze het grappig vinden, één op tien omdat ze macht willen krijgen, één op vijftien omdat ze zich verveelden, één op twintig omdat het van hen verwacht werd. Minst populair is cyberpesten om aandacht te krijgen (2%). Een overzicht van deze resultaten vindt u in Tabel 10.

Tabel 10: Motieven om te cyberpesten volgens daders van cyberpesten

Waarom heb je gecyberpest?	%
N= 44	
Omdat ik mij verveelde	6.8
Omdat ik het grappig vond	25.0
Omdat ik wraak wou nemen	72.7
Omdat ik macht wou krijgen	11.4
Omdat het van mij verwacht werd	4.5
Omdat ik aandacht wou krijgen	2.3

4.2.3 Getuigen van cyberpesten

Bij de impliciete meting geven ongeveer zes op tien (58.9 %) jongeren aan getuige geweest te zijn van een of andere vorm van deviant gsm- of internetgedrag.

Bij de expliciete meting geeft ongeveer één vijfde (22.1 %) aan getuige geweest te zijn van cyberpesten. 19.2 % was er 1 à 2 keer getuige van, 1.9 % elke maand, 0.3 % elke week, 0.7 % een aantal keer per week.

Getuigen van cyberpesten rapporteren dat vooral meisjes, jongeren uit hun jaar en jongeren uit hun school als slachtoffers. Een overzicht van alle resultaten vindt u in Tabel 11.

Tabel 11: Wie zijn de slachtoffers volgens de getuigen van cyberpesten

Wie werd gecyberpest?	%
N = 220	
Een jongen	38.2
Een meisje	51.8
Een groep jongens	3.2
Een groep meisjes	3.2
Een gemengde groep	7.7
Iemand uit mijn jaar	33.2
Iemand uit een hoger jaar	7.3
Iemand uit een lager jaar	10.0
Iemand uit een andere school	22.3
Iemand uit mijn school	34.1
Iemand die ik enkel van internet ken	3.6
Onbekenden	7.3
Ik weet niet door wie	4.1

Getuigen van cyberpesten rapporteren vooral jongens, jongeren uit hun jaar en jongeren uit hun school als daders. Een overzicht van alle resultaten vindt u in Tabel 12.

Tabel 12: Wie zijn de daders volgens de getuigen van cyberpesten

Wie cyberpeste?	%
N = 220	
Een jongen	25.5
Een meisje	17.3
Een groep jongens	16.4
Een groep meisjes	13.6
Een gemengde groep	21.8
Iemand uit mijn jaar	21.4
Iemand uit een hoger jaar	12.7
Iemand uit een lager jaar	2.7
Iemand uit een andere school	15.9
Iemand uit mijn school	20.0
Iemand die ik enkel van internet ken	3.6
Onbekenden	10.9
Ik weet niet wie	10.5

De helft van de getuigen rapporteert dat er gecyberpest wordt via Instant Messenger, de helft via GSM, één op drie via e-mail, een kwart via chatroom, één op zes via

blog, één op zes via website en één op twintig rapporteert dat er gecyberpest wordt via forum. Een overzicht van deze resultaten vindt u in Tabel 13.

Tabel 13: Gebruikte middelen volgens getuigen van cyberpesten

Hoe werd er gecyberpest?	%
N = 215	
GSM	45.6
Instant Messenger	47.4
Forum	4.2
Website	15.8
E-mail	30.7
Chatroom	22.3
Blog	15.8

Vier op tien getuigen van cyberpesten zegt de gepeste te hebben geholpen, een derde deed er niets aan, een kwart meldde het aan een volwassene, één op vijf keek ernaar, één op vijftien lachte ermee en 4% deed mee met de pester. Een overzicht van deze resultaten vindt u in Tabel 14.

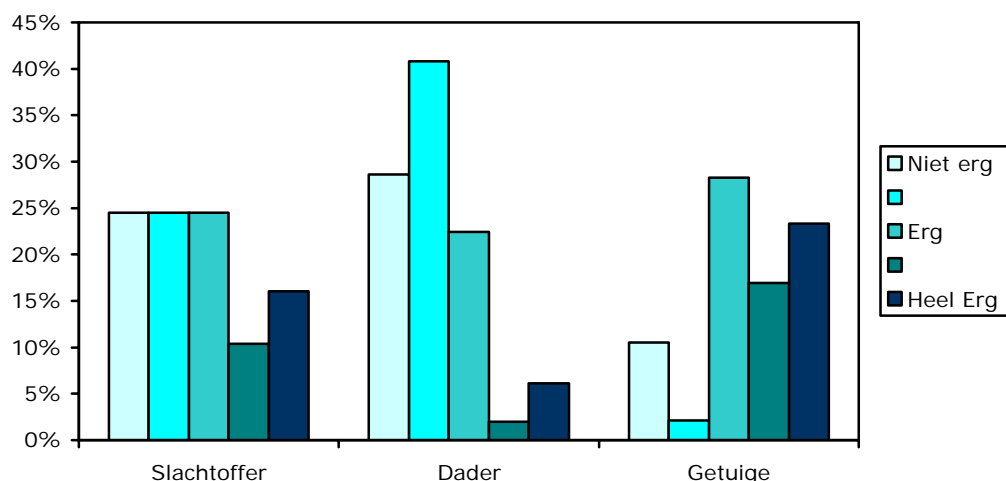
Tabel 14: Reacties op cyberpesten volgens getuigen van cyberpesten

Wat was je reactie op het cyberpesten?	%
N= 215	
Ik heb meegedaan met de pester	4.2
Ik heb de gepeste geholpen	41.9
Ik heb het gemeld aan een volwassene	25.6
Ik heb ermee gelachen	6.5
Ik heb ernaar gekeken	19.5
Ik heb er niets aan gedaan	32.1

4.2.4 Perceptie van cyberpesten

Van de slachtoffers vond een kwart het cyberpesten niet erg, een kwart vond het tussen niet erg en erg, een kwart vond het erg, een op tien vond het tussen erg en heel erg en één op zes vond het heel erg. Van de daders vond bijna drie op tien het cyberpesten niet erg, vier op tien vond het tussen niet erg en erg, één op vijf vond het erg, 2% vond het tussen erg en heel erg en één op vijftien vond het heel erg. Van de getuigen vond één op tien het cyberpesten niet erg, 2% vond het tussen niet erg en erg, bijna drie op tien vond het erg, een op zes vond het tussen erg en heel erg en een kwart vond het heel erg.

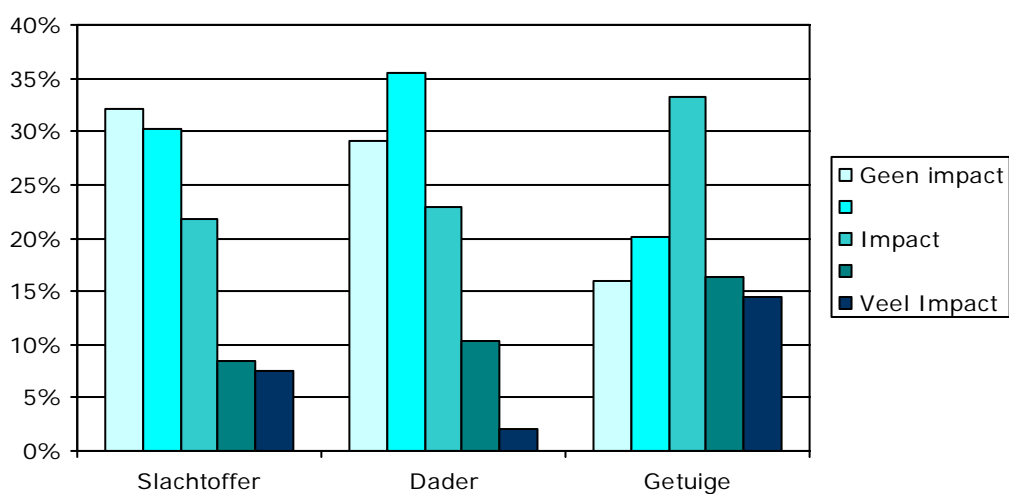
Een overzicht van deze gegevens vindt u terug in Figuur 1.

Figuur 1: Hoe erg vond je het cyberpesten?

Van de slachtoffers vond een derde dat het cyberpesten geen impact had, drie op tien vond dat het tussen geen impact en impact had, één op vier vond dat het impact had, een op twaalf vond dat het tussen impact en veel impact had en één op veertien vond dat het veel impact had. Van de daders vond drie op tien dat het cyberpesten geen impact had, een derde vond dat het tussen geen impact en impact had, een kwart vond dat het impact had, een op tien vond dat het tussen impact en veel impact had en 2% vond dat het veel impact had. Van de getuigen vond één op zes dat het cyberpesten geen impact had, één op vijf vond dat het tussen geen impact en impact had, een derde vond dat het impact had, één op zes vond dat het tussen impact en veel impact had en één op zeven vond dat het veel impact had.

Een overzicht van deze gegevens vindt u terug in Figuur 2.

Figuur 2: Impact van het cyberpesten

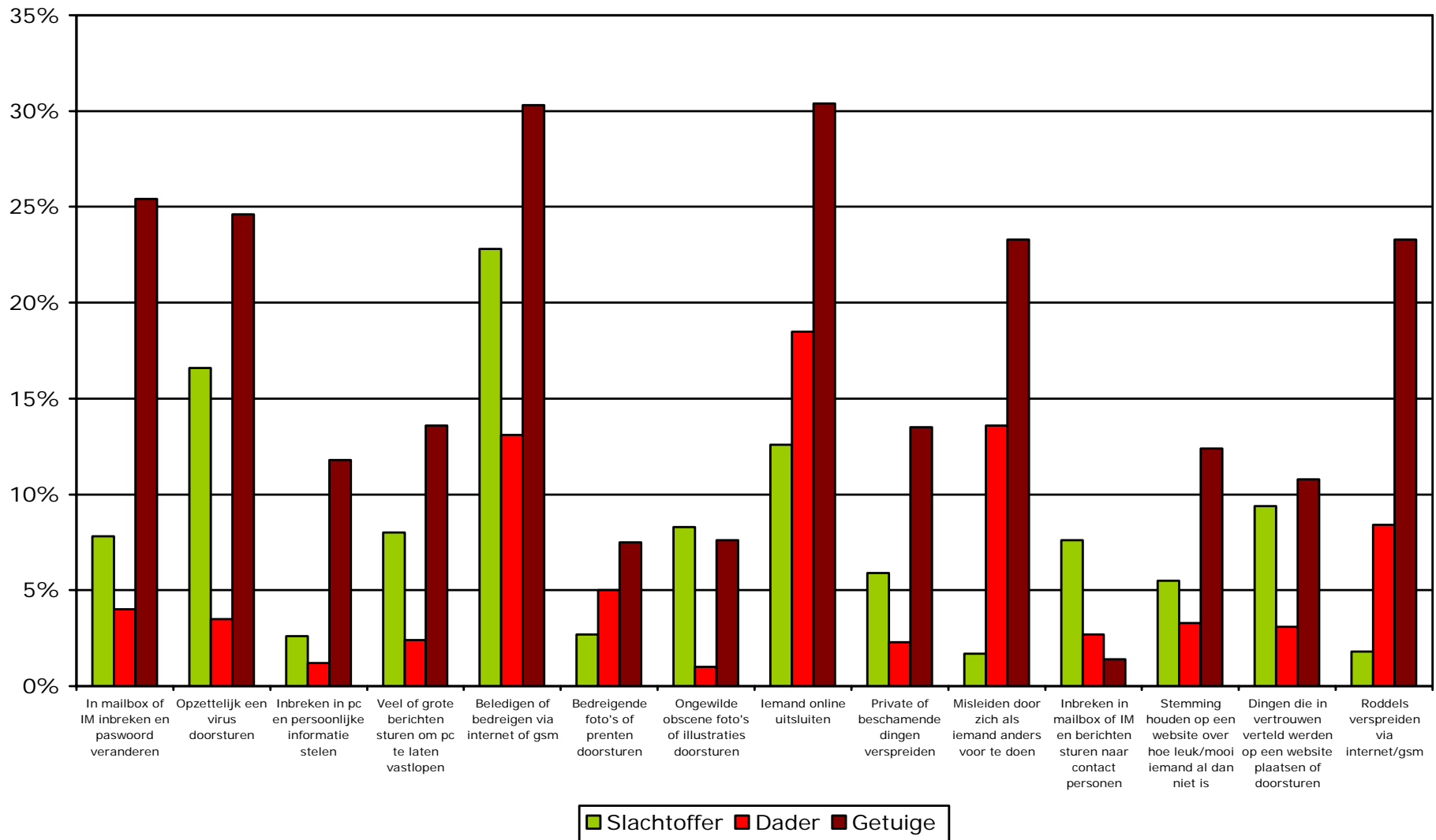
4.2.5 Vormen van deviant gsm- en internetgedrag

Slachtoffers van deviante gsm- en internetgedragingen rapporteren het meest iemand beledigen of bedreigen via internet of gsm (22.8%), iemand opzettelijk een virus doorsturen (16.6%) en iemand online uitsluiten (12.6%).

Daders van deviante gsm- en internetgedragingen rapporteren het meest iemand online uitsluiten (18.5%), iemand misleiden door zich als iemand anders voor te doen (13.6%) en iemand beledigen en bedreigen (13.1%).

Getuigen van deviante gsm- en internetgedragingen rapporteren het meest iemand online uitsluiten (30.4%), iemand beledigen en bedreigen (30.3%) en in mailbox of Instant Messenger inbreken en het paswoord veranderen (25.4%).

Een overzicht van alle gegevens vindt u terug in Figuur 3.

Figuur 3: Vormen van deviant gsm en -internet gedrag volgens slachtoffers, daders en getuigen van cyberpesten.

4.3 Emotionele en gedragsproblemen

Eén op tien jongeren uit de steekproef vertoont problemen. Eén op tien vertoont emotionele symptomen, één op tien vertoont gedragsproblemen, één op vijf heeft last van hyperactiviteit en 3% vertoont problemen met leeftijdsgenoten. Een overzicht van deze resultaten vindt u in Tabel 15.

Tabel 15: Prevalentie problemen

	N	% Niet-klinisch	% Klinisch
Totale problemen	980	90.5	9.5
Emotionele symptomen	1011	88.6	11.4
Gedragsproblemen	1005	90.8	9.2
Hyperactiviteit	1004	78.9	21.1
Problemen met leeftijdsgenoten	1002	96.7	3.3

Eén op vijftien vertoont problematisch prosociaal gedrag. Dit kunt u terugvinden in Tabel 16.

Tabel 16: Prevalentie prosociaal gedrag

	N	% Niet-klinisch	% Klinisch
Prosociaal gedrag	1006	93.6	6.4

Meer dan de helft van de jongeren uit de steekproef rapporteren geen moeilijkheden. Een derde heeft het over kleine moeilijkheden, één op tien over duidelijke moeilijkheden en 2% rapporteert ernstige moeilijkheden. Een overzicht van deze resultaten vindt u in Tabel 17.

Tabel 17: Rapporteren van problemen

Denk je over het algemeen genomen dat je moeilijkheden hebt op één of meer van volgende gebieden: emoties, gedrag of vermogen om met andere mensen op te schieten?	%
N= 1016	
Nee	55.9
Ja, kleine moeilijkheden	33.4
Ja, duidelijke moeilijkheden	9.0
Ja, ernstige moeilijkheden	1.9

Bij een derde van de jongeren die expliciet moeilijkheden rapporteren, bestaan deze moeilijkheden korter dan een maand, bij een kwart tussen één en vijf maand, bij één op

tien tussen zes en twaalf maand en bij een derde langer dan een jaar. Een overzicht van deze resultaten vindt u in Tabel 18.

Tabel 18: Duur van problemen

Hoelang bestaan deze moeilijkheden?	%
N= 444	
Korter dan een maand	34.2
1-5 maand	22.7
6-12 maand	9.7
Langer dan een jaar	33.3

Bij meer dan een derde (35.5 %) van de jongeren die expliciet moeilijkheden rapporteren, hebben deze moeilijkheden een problematische impact.

4.4 Emotionele en gedragsproblemen en cyberpesten

4.4.1 Slachtoffers van cyberpesten

Van de slachtoffers vertoont één op drie problemen. Eén op vier vertoont emotionele symptomen, één op vijf vertoont gedragsproblemen, één op drie vertoont hyperactiviteit/aandachtsproblemen en één op tien vertoont problemen met leeftijdsgenoten. Een overzicht van deze resultaten vindt u in Tabel 19.

Er blijkt een significant verschil tussen slachtoffers van cyberpesten en jongeren die niet gecyberpest worden wat betreft totale problemen ($\text{Chi}^2 = 52.4$; $\text{df} = 1$; $p < 0.001$), emotionele symptomen ($\text{Chi}^2 = 21.3$; $\text{df} = 1$; $p < 0.001$), gedragsproblemen ($\text{Chi}^2 = 23.9$; $\text{df} = 1$; $p < 0.001$), hyperactiviteit/aandachtsproblemen ($\text{Chi}^2 = 13.1$; $\text{df} = 1$; $p < 0.001$) en problemen met leeftijdsgenoten ($\text{Chi}^2 = 19.3$; $\text{df} = 1$; $p < 0.001$). Slachtoffers van cyberpesten vertonen vaker problemen dan jongeren die niet gecyberpest worden. Jongeren die niet gecyberpest worden vertonen vaker dan slachtoffers van cyberpesten geen problemen. Er is sprake van een kleine samenhang tussen slachtoffer zijn van cyberpesten en totale problemen (Cramer's $V = 0.23$), emotionele symptomen (Cramer's $V = 0.15$), gedragsproblemen (Cramer's $V = 0.15$), hyperactiviteit/aandachtsproblemen (Cramer's $V = 0.11$) en problemen met leeftijdsgenoten (Cramer's $V = 0.14$).

Tabel 19: Prevalentie problemen bij slachtoffers van cyberpesten

	N	% Niet-klinisch	% Klinisch
Totale problemen	102	70.6	29.4
Emotionele symptomen	104	75.0	25.0
Gedragsproblemen	103	77.7	22.3
Hyperactiviteit	103	65.0	35.0
Problemen met leeftijdgenoten	104	89.4	10.6

Eén op dertien vertoont problematisch prosociaal gedrag. Dit kunt u terugvinden in Tabel 20.

Er is geen significant verschil tussen slachtoffers van cyberpesten en jongeren die niet gecyberpest werden wat betreft prosociaal gedrag ($\chi^2 = 0.3$; $df = 1$; $p > 0.001$).

Tabel 20: Prosociaal gedrag bij slachtoffers van cyberpesten

	N	% Niet-klinisch	% Klinisch
Prosociaal gedrag	104	92.3	7.7

Eén derde van de slachtoffers rapporteren geen moeilijkheden. Een derde rapporteert kleine moeilijkheden, een kwart duidelijke moeilijkheden en één op tien ernstige moeilijkheden. Een overzicht van deze resultaten vindt u in Tabel 21.

Er blijkt een significant verschil te bestaan tussen slachtoffers van cyberpesten en jongeren die niet gecyberpest werden wat betreft het rapporteren van moeilijkheden ($\chi^2 = 24.0$; $df = 1$; $p < 0.001$). Slachtoffers van cyberpesten rapporteren vaker problemen dan jongeren die niet gecyberpest werden. Er is sprake van een kleine samenhang (Cramer's $V = 0.15$) tussen slachtoffer zijn van cyberpesten en het rapporteren van moeilijkheden.

Tabel 21: Rapporteren van moeilijkheden bij slachtoffers van cyberpesten

Denk je over het algemeen genomen dat je moeilijkheden hebt op één of meer van volgende gebieden: emoties, gedrag of vermogen om met andere mensen op te schieten?	%
N= 105	
Nee	33.3
Ja, kleine moeilijkheden	31.4
Ja, duidelijke moeilijkheden	25.7
Ja, ernstige moeilijkheden	9.5

Bij een kwart van de slachtoffers die moeilijkheden rapporteren, bestaan deze moeilijkheden korter dan een maand, drie op tien tussen één en vijf maand, bij één op veertien tussen de zes en twaalf maand en bij een derde langer dan een jaar. Een overzicht van deze resultaten vindt u in Tabel 22.

Er blijkt geen significant verschil tussen slachtoffers van cyberpesten en jongeren die niet gecyberpest worden wat betreft de duur van de gerapporteerde moeilijkheden ($U = 12143.5$; $p > 0.001$).

Tabel 22: Duur van moeilijkheden bij slachtoffers van cyberpesten

Hoelang bestaan deze moeilijkheden?	%
N= 70	
Korter dan een maand	27.1
1-5 maand	28.6
6-12 maand	7.1
Langer dan een jaar	37.1

Bij zes op tien (57.1 %) slachtoffers die moeilijkheden rapporteren, hebben deze moeilijkheden een problematische impact.

Er blijkt een significant verschil te bestaan tussen slachtoffers van cyberpesten en jongeren die niet gecyberpest werden wat betreft de impact van de gerapporteerde moeilijkheden op de jongere ($\chi^2 = 17.1$; $df = 1$; $p < 0.001$). Slachtoffers van cyberpesten ondervinden vaker een problematische impact dan jongeren die niet gecyberpest werden. Er is sprake van een kleine samenhang (Cramer's $V = 0.20$) tussen slachtoffer zijn van cyberpesten en een problematische impact van moeilijkheden op de jongere.

4.4.2 Daders van cyberpesten

Een kwart van de daders vertonen problemen. Bijna een kwart vertoont emotionele symptomen, drie op tien vertoont gedragsproblemen, vier op tien vertoont hyperactiviteit/aandachtsproblemen en 2% vertoont problemen met leeftijdsgenoten. Een overzicht van deze resultaten vindt u in Tabel 23.

Er blijkt een significant verschil te bestaan tussen daders van cyberpesten en jongeren die niet cyberpesten wat betreft totale problemen ($\chi^2 = 14.4$; $df = 1$; $p < 0.001$) en gedragsproblemen ($\chi^2 = 23.7$; $df = 1$; $p < 0.001$). Cyberpesters hebben vaker problemen dan niet-cyberpesters. Er is sprake van een kleine samenhang tussen dader zijn van cyberpesten en problemen (Cramer's $V = 0.12$) en gedragsproblemen (Cramer's $V = 0.16$). Er is geen significant verschil tussen daders van cyberpesten en jongeren die niet cyberpesten wat betreft emotionele symptomen

($\text{Chi}^2 = 6.6$; $\text{df} = 1$; $p > 0.001$), hyperactiviteit/aandachtsproblemen ($\text{Chi}^2 = 10.7$; $\text{df} = 1$; $p > 0.001$) en problemen met leeftijdsgenoten ($\text{Chi}^2 = 0.3$; $\text{df} = 1$; $p > 0.001$).

Tabel 23: Problemen bij daders van cyberpesten

	N	% Niet-klinisch	% Klinisch
Totale problemen	47	74.5	25.5
Emotionele symptomen	48	77.1	22.9
Gedragsproblemen	48	70.8	29.2
Hyperactiviteit	47	59.6	40.4
Problemen met leeftijdgenoten	48	97.9	2.1

Eén op zes vertoont problematisch prosociaal gedrag. Dit kunt u in Tabel 24 terugvinden.

Er is geen significant verschil tussen daders van cyberpesten en jongeren die niet cyberpesten wat betreft prosociaal gedrag ($\text{Chi}^2 = 9.5$; $\text{df} = 1$; $p > 0.001$).

Tabel 24: Prosociaal gedrag bij daders van cyberpesten

	N	% Niet-klinisch	% Klinisch
Prosociaal gedrag	47	83	17

Een derde van de daders rapporteren geen moeilijkheden. Vier op tien heeft het over kleine moeilijkheden, een op vijf over duidelijke moeilijkheden en één op vijftien over ernstige moeilijkheden. Een overzicht van deze resultaten vindt u in Tabel 25.

Er is geen significant verschil tussen daders van cyberpesten en jongeren die niet cyberpesten wat betreft het rapporteren van moeilijkheden ($\text{Chi}^2 = 11.4$; $\text{df} = 1$; $p > 0.001$).

Tabel 25: Rapporteren van moeilijkheden bij daders van cyberpesten

Denk je over het algemeen genomen dat je moeilijkheden hebt op één of meer van volgende gebieden: emoties, gedrag of vermogen om met andere mensen op te schieten?	%
N= 49	
Nee	32.7
Ja, kleine moeilijkheden	40.8
Ja, duidelijke moeilijkheden	20.4
Ja, ernstige moeilijkheden	6.1

Bij een vijfde van de daders met moeilijkheden, bestaan deze moeilijkheden korter dan een maand, bij een kwart tussen 1 en 5 maand, bij één op acht tussen de 6 en 12 maand en bij vier op tien langer dan een jaar. Een overzicht van deze resultaten vindt u in Tabel 26.

Er is geen significant verschil tussen daders van cyberpesten en jongeren die niet cyberpesten wat betreft de duur van gerapporteerde moeilijkheden ($U = 5766.5$; $p > 0.001$).

Tabel 26: Duur van moeilijkheden bij slachtoffers van cyberpesten

Hoelang bestaan deze moeilijkheden?	%
N= 33	
Korter dan een maand	21.2
1-5 maand	27.3
6-12 maand	12.1
Langer dan een jaar	39.4

Bij meer dan de helft (54.5 %) van de daders die moeilijkheden rapporteren, hebben deze moeilijkheden een problematische impact.

Er is geen significant verschil tussen jongeren die wel en jongeren die niet cyberpesten wat betreft de impact van gerapporteerde moeilijkheden ($\text{Chi}^2 = 5.6$; $\text{df} = 1$; $p > 0.001$).

4.4.3 Getuigen van cyberpesten

Eén op zes getuigen vertonen problemen. Eén op zes vertoont emotionele symptomen, één op zes vertoont gedragsproblemen, meer dan een kwart vertoont hyperactiviteit/aandachtsproblemen en 4% vertoont problemen met leeftijdsgenoten. Een overzicht van deze resultaten vindt u in Tabel 27.

Er blijkt een significant verschil te bestaan tussen jongeren die wel en jongeren die niet getuige waren van cyberpesten wat betreft totale problemen ($\text{Chi}^2 = 14.3$; $\text{df} = 1$; $p < 0.001$) en gedragsproblemen ($\text{Chi}^2 = 13.7$; $\text{df} = 1$; $p < 0.001$). Getuigen van cyberpesten hebben vaker problemen dan jongeren die niet getuige waren van cyberpesten. Er is sprake van een kleine samenhang tussen getuige zijn van cyberpesten en totale problemen (Cramer's $V = 0.12$) en gedragsproblemen (Cramer's $V = 0.12$). Er is geen significant verschil tussen jongeren die wel en jongeren die niet getuige waren van cyberpesten wat betreft emotionele symptomen ($\text{Chi}^2 = 6.7$; $\text{df} = 1$; $p > 0.001$), hyperactiviteit/aandachtsproblemen ($\text{Chi}^2 = 6.6$; $\text{df} = 1$; $p > 0.001$) en problemen met leeftijdsgenoten ($\text{Chi}^2 = 0.5$; $\text{df} = 1$; $p > 0.001$).

Tabel 27: Problemen bij getuigen van cyberpesten

	N	% Niet-klinisch	% Klinisch
Totale problemen	215	83.7	16.3
Emotionele symptomen	219	83.6	16.4
Gedragsproblemen	219	84.5	15.5
Hyperactiviteit	218	72.5	27.5
Problemen met leeftijdgenoten	219	95.9	4.1

Eén op vijftien vertoont problematisch prosociaal gedrag. Dit kunt u in Tabel 28 terugvinden.

Er is geen significant verschil tussen jongeren die wel en jongeren die niet getuige waren van cyberpesten wat betreft prosociaal gedrag ($\chi^2 = 0.2$; $df = 1$; $p > 0.001$).

Tabel 28: Prosociaal gedrag bij getuigen van cyberpesten

	N	% Niet-klinisch	% Klinisch
Prosociaal gedrag	220	93.2	6.8

Vier op tien getuigen rapporteren geen moeilijkheden. Meer dan een derde heeft het over kleine moeilijkheden, één op vijf heeft het over duidelijke moeilijkheden en één op twintig over ernstige moeilijkheden. Een overzicht van deze resultaten vindt u in Tabel 29.

Er blijkt een significant verschil te bestaan tussen getuigen van cyberpesten en jongeren die geen getuige waren van cyberpesten wat betreft het rapporteren van moeilijkheden ($\chi^2 = 28.6$; $df = 1$; $p < 0.001$). Getuigen van cyberpesten rapporteren vaker problemen dan jongeren die geen getuige waren van cyberpesten. Er is sprake van een kleine samenhang (Cramer's $V = 0.17$) tussen getuige zijn van cyberpesten en het rapporteren van moeilijkheden.

Tabel 29: Rapporteren van moeilijkheden bij getuigen van cyberpesten

Denk je over het algemeen genomen dat je moeilijkheden hebt op één of meer van volgende gebieden: emoties, gedrag of vermogen om met andere mensen op te schieten?	%
N= 222	
Nee	40.1
Ja, kleine moeilijkheden	36.9
Ja, duidelijke moeilijkheden	18.5
Ja, ernstige moeilijkheden	4.5

Bij een kwart van de getuigen met moeilijkheden, bestaan deze moeilijkheden korter dan een maand, bij een kwart tussen 1 en 5 maand, bij één op acht tussen de 6 en 12 maand en bij een derde langer dan een jaar. Een overzicht van deze resultaten vindt u in Tabel 30.

Er is geen significant verschil tussen getuigen van cyberpesten en jongeren die geen getuige waren van cyberpesten wat betreft de duur van gerapporteerde moeilijkheden ($U = 18764.0$; $p > 0.001$).

Tabel 30: Duur van moeilijkheden bij getuigen van cyberpesten

Hoelang bestaan deze moeilijkheden?	%
N= 133	
Korter dan een maand	26.3
1-5 maand	26.3
6-12 maand	13.5
Langer dan een jaar	33.8

Bij minder dan de helft (46.6%) van de getuigen met moeilijkheden, hebben deze moeilijkheden een problematische impact.

Er is geen significant verschil tussen jongeren die wel en jongeren die niet getuige waren van cyberpesten wat betreft de impact van gerapporteerde moeilijkheden ($\text{Chi}^2 = 10.4$; $\text{df} = 1$; $p > 0.001$).

5. Bespreking

Doel van dit onderzoek is het verband tussen emotionele en gedragsproblemen bij jongeren uit de eerste graad algemeen secundair onderwijs en cyberpesten bloot te leggen. Een zelfopgestelde vragenlijst bracht het cyberpestgedrag in kaart; de Sterke Kanten en Moeilijkheden: Vragenlijst voor Jongeren ging emotionele en gedragsproblemen na. In de cyberpestvragenlijst werd op twee verschillende manieren gepeild naar de ervaringen van jongeren met cyberpesten. De eerste manier kan omschreven worden als een impliciete manier terwijl de tweede expliciet van karakter is.

5.1 Cyberpesten

5.1.1 Impliciet: deviant gsm- en internetgedrag

Zeven op tien jongeren geven aan dit schooljaar in aanraking gekomen te zijn met een of andere vorm van deviant gsm- of internetgedrag. De helft van de jongeren is dit schooljaar slachtoffer geworden van een of andere vorm van deviant gsm- of internetgedrag. Vier op tien jongeren geven toe een of andere vorm van deviant gsm- of internetgedrag gesteld te hebben. Zes op tien jongeren blijken getuige te zijn geweest van een of andere vorm van deviant gsm- of internetgedrag.

De vormen van deviant gsm- of internetgedrag waar de ondervraagden de meeste ervaring mee hadden, waren: iemand beledigen of bedreigen via internet of gsm, iemand online uitsluiten, iemand opzettelijk een virus doorsturen, iemand misleiden door zich als iemand anders voor te doen en in mailbox of Instant Messenger inbreken en het paswoord veranderen. Met de vormen van cyberpesten die meer kennis van het internet vereisen hadden beduidend minder jongeren ervaring. Deze resultaten zijn sterk te vergelijken met de bevindingen van voorgaand Vlaams onderzoek (Vandebosch et al., 2006).

5.1.2 Expliciet: cyberpesten

Eén kwart van de jongeren geeft aan dit schooljaar in aanraking gekomen te zijn met cyberpesten. Eén op tien werd gecyberpest. Eén op twintig gaf toe dader geweest te zijn van cyberpesten. Eén op vijf bleek getuige te zijn geweest van cyberpesten. De prevalentie van slachtoffers van cyberpesten is te vergelijken met recent Vlaams onderzoek (Vandebosch et al., 2006), maar de prevalentie van daders en getuigen van cyberpesten ligt in dit onderzoek beduidend lager. Onderzoek heeft aangetoond dat hoe hoger de leeftijd is hoe groter de kans is om met cyberpesten in aanraking te komen (Hinduja et al., 2008). Vermits dit Vlaamse onderzoek (Vandebosch et al., 2006) een bredere doelgroep besloeg, namelijk van het 5de leerjaar tot het 6de middelbaar, is het mogelijk dat het verschil in bevindingen hier aan te wijten is.

Er werd geen significant verschil gevonden tussen jongens en meisjes wat betreft slachtoffer of dader zijn van cyberpesten. Dit is in overeenstemming met voorgaand onderzoek dat geen geslachtsverschil vond met betrekking tot cyberpesten (Ybarra et al., 2004b; Hinduja and Patchin 2006; 2007). Opvallend is echter dat wanneer aan de betrokken jongeren zelf gevraagd wordt om slachtoffer en dader te typeren, zij aangeven dat cyberpesten vooral een zaak tussen jongens is. De resultaten zijn misschien te kaderen in het feit dat meisjes eerder gelimiteerde cyberpesters zijn, terwijl jongens eerder frequente cyberpesters zijn (Ybarra & Mitchell, 2007).

Het cyberpesten blijkt zich vooral binnen de eigen school en klas van de jongeren af te spelen, hoewel toch een kwart van de slachtoffers gaf aan de identiteit van de dader niet te kennen. Instant Messenger en GSM blijken de populairste middelen om te cyberpesten.

De overgrote meerderheid van daders gaf aan te cyberpesten om wraak te nemen. Dit valt te rijmen met voorgaand onderzoek waarin gesteld werd dat veel gevallen van cyberpesten een online reactie zijn op een traditionele pestactie (Willard, 2003; Ybarra et al., 2004b). Het cyberpesten kan echter ook een reactie is op eerdere cyberpestaacties.

Getuigen reageren meestal met een hulpverlenende actie, zoals de gepeste helpen of een volwassene op de hoogte brengen. Maar ook passievere reacties zoals niets doen of kijken, blijken veel voor te komen. Meepesten, hetzij actief of passief, wordt het minst gedaan.

De meerderheid van de slachtoffers beleeft het cyberpesten als niet erg tot erg en vindt dat het geen impact tot impact had. De meerderheid van de daders beleeft het cyberpesten als niet erg tot erg en vindt dat het geen impact tot impact had. De meerderheid van de getuigen beleeft het cyberpesten als erg tot heel erg en vindt dat het impact had. Vooral de perceptie van de slachtoffers is opvallend. Men zou, gebaseerd op de literatuur (Campbell, 2005; Finkelhor et al. 2000; Patchin et al., 2006; Willard, 2006; Wolak et al., 2006; Ybarra et al., 2004 a, b), verwachten dat slachtoffers vanuit hun positie het cyberpesten als feller percipiëren, maar ze lijken het eerder te minimaliseren.

5.2 Emotionele en gedragsproblemen

Totale problemen, emotionele symptomen en gedragsproblemen komen bij één op tien jongeren uit de steekproef voor, wat overeen komt met de 10%-richtlijn van Goodman (2001). Hyperactiviteit/aandachtsproblemen komen echter bij één op vijf voor, problemen met leeftijdsgenoten bij 3% en problematisch prosociaal gedrag bij één op vijftien.

Minder dan de helft van jongeren uit de steekproef rapporteert moeilijkheden. Bij een derde hiervan bestaan deze moeilijkheden korter dan een maand, bij een kwart tussen één en vijf maand, bij één op tien tussen zes en twaalf maand en bij een derde langer dan een jaar. Bij meer dan een derde hadden deze moeilijkheden een problematische impact, terwijl men volgens Goodman's richtlijn (2001) slecht een tiende zou verwachten.

5.3 Emotionele en gedragsproblemen en cyberpesten

Gecyberpest worden blijkt positief gerelateerd aan het vertonen van emotionele symptomen, gedragsproblemen, hyperactiviteit/aandachtsproblemen en problemen met leeftijdsgenoten, aan het rapporteren van moeilijkheden en aan het ondervinden van een problematische impact van deze moeilijkheden. Anderen cyberpesten en getuige zijn van cyberpesten blijkt positief gerelateerd aan het vertonen van gedragsproblemen.

5.4 Beperkingen

Elk wetenschappelijk onderzoek heeft zijn beperkingen en gebreken. De belangrijkste van dit onderzoek hebben te maken met de methodologie.

Om de scholen te ontlasten werd de enquête afgenomen door leerkrachten, op een voor hen gepast moment. Dit heeft een aantal gevolgen. Hoewel minutieus werd uitgelegd hoe de afname diende te gebeuren, is er geen zekerheid dat deze instructies ook werden opgevolgd. Dit heeft implicaties naar standaardisatie. De latente invloed van de aanwezige leerkracht op de antwoorden mag niet onderschat worden.

Hoewel een bevraging in groep het voordeel heeft tijdsbesparend de zijn, heeft het ook enkele nadelen. Het is moeilijk te garanderen dat elke leerling de vragenlijst volledig, correct en individueel invult. De nabije aanwezigheid van leeftijdsgenoten kan bovendien een invloed hebben op de antwoorden.

Door het ontbreken van een cyberpestvragenlijst werd gewerkt met een zelf opgestelde vragenlijst rond cyberpesten. Deze zelfopgestelde vragenlijst behoeft echter veel verbetering, zowel qua vraagstelling als qua verwerkingsmogelijkheden. Het genoodzaakte gebruik van een zelfopgestelde vragenlijst heeft zeker een invloed gehad op de verkregen resultaten. Het gebrek aan standaardisatie zorgde er bovendien voor dat deze niet steeds te vergelijken waren met voorgaand onderzoek.

De verschillende vragenlijsten in de enquête werden niet van volgorde gewisseld, waardoor er sprake kan zijn van volgorde bias.

Aangezien er nog geen normatieve data voor Vlaamse jongeren voor handen zijn, werd gewerkt met de 10%-richtlijn die Goodman (2001) voorstelt. Het gebruik van een algemene richtlijn maakt onderzoek minder accuraat. Bovendien waren de resultaten van dit onderzoek niet steeds congruent met deze richtlijn. Dit wijst op het belang van en de noodzaak aan specifieke aangepaste normen.

Men moet met deze beperkingen en gebreken rekening houden bij het in acht nemen van de bevindingen en conclusies van dit onderzoek. Niettemin levert dit onderzoek een bijdrage aan de exploratie van het fenomeen cyberpesten.

5.5 Verder onderzoek

Een vereiste voor toekomstig onderzoek is het ontwikkelen van een cyberpestvragenlijst. Er is een aperte nood aan een gestandaardiseerd instrument, waarvan de psychometrische kwaliteiten gekend zijn.

Verder zou kwalitatief onderzoek naar cyberpesten een interessante piste zijn. Analyse van gevalsstudies bijvoorbeeld, kan een gedetailleerd en diepgaand beeld van een aantal factoren schetsen. Ook longitudinaal onderzoek zou een boeiend pad zijn en onder andere de richting van een aantal verbanden helpen determineren.

6. Conclusie

Er is een groot verschil in tussen de impliciete en expliciete prevalentie meting van cyberpesten. Blijkbaar gebeuren er talrijke deviante gsm- en internetgedragingen die door de jongeren niet als cyberpesten beschouwd worden. Jongeren moeten echter inzien dat anderen viseren met negatieve berichten via internet of gsm een vorm van pesten is. Hieruit blijkt de waarde van verdere sensibilisering. Uit dit onderzoek blijkt dat cyberpesten zich vooral afspeelt in het intieme sociale netwerk van de jongere. De rol van de school en de ouders in de aanpak van cyberpesten wordt dus nogmaals onderstreept. De overgrote meerderheid van daders gaf aan te cyberpesten om wraak te nemen. Deze 'oog om oog, tand op tand'-strategie, kan leiden tot een vicieuze cirkel met mogelijk een escalatie van geweld en is dus een gewichtig aandachtspunt voor het beleid. Hoewel getuigen meestal met een hulpverlenende actie lijken te reageren, komen passievere reacties ook nog veelvuldig voor. Het appelleren van deze bijstaanders in cyberpestpreventie en -repressie is dus geen overbodigheid. Slachtoffers lijken de hardheid en het effect van het cyberpesten te minimaliseren, misschien wel als copingstrategie. In ieder geval is het een aspect dat aandacht verdient.

Sommige problemen blijken meer of minder voor te komen dan verwacht, maar door gebrek aan Vlaamse normen is het onmogelijk dit fenomeen van een correcte interpretatie te voorzien. Er is een positief verband tussen gecyberpest worden en emotionele symptomen, gedragsproblemen, hyperactiviteit/aandachtsproblemen en problemen met leeftijdsgenoten vertonen, moeilijkheden rapporteren en een problematische impact van deze moeilijkheden ondervinden. Er is ook een positief verband tussen anderen cyberpesten en getuige zijn van cyberpesten en gedragsproblemen vertonen. Hieruit blijkt dat jongeren die in contact komen met cyberpesten, en dan vooral slachtoffers van cyberpesten problemen ondervinden die interventie behoeven.

Referenties

- Agatston, P. W., Kowalski, R., & Limber, S. (2007). Students' perspectives on cyber bullying. *Journal of Adolescent Health, 41*, 59–60.
- Baldry, A. C. (1998). Bullying among Italian middle school students. *School Psychology International, 19*, 361-374.
- Bargh, J. A., & McKenna, K. Y. A. (2004). The Internet and social life. *Annual Review of Psychology, 55*, 573-590.
- Baruch, Y. (2005). Bullying on the net: adverse behavior on e-mail and it's impact. *Information & Managment, 42*, 361-371.
- Batsche, G. M., & Knoff, H. M. (1994). Bullies and their victims: understanding a pervasive problem in the schools. *School Psychological Review, 23*, 165–74.
- Beckerman, L., & Nocero, J. (2002). You've got hate mail. *Principal Leadership (High school Ed.)*, 3(4), 38-41.
- Beran, T., & Li, Q. (2005). Cyber-harassment: a study of a new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research, 32*(3), 265-277.
- Berson, I. R. (2003). Grooming cybervictims: the psychosocial effects of online exploitation for youth. *Journal of School Violence, 2*(1), 5-18.
- Berson, I. R., & Berson, M.J. (2005). Challenging online behaviors of youth. *Social Science Computer Review, 23*(1), 29-38.
- Berson, I.R., Berson, M.J., & Ferron, J.M. (2002). Emerging risks of violence in the digital age: lessons for educators from an online study af adolescent girls in the United States. *Journal of School Violence. 1*(2), 51-72.
- Boulton, M. J., & Underwood, K. (1992). Bully/victim problems among middle school children. *British Journal of Educational Psychology, 62*, 73-87.
- Cairncross, F. (1997). *The Death of Discourse: How the Communications Revolution Will Change our Lives*. Boston, MA: Harvard Business School Press.
- Campbell, M. A. (2005). Cyber bullying: an old problem in a new guise? *Australian Journal of Guidance and Counseling, 15*(1), 68-76

Case, D. (2000). Stalking, monitoring and profiling: a typology and case studies of harmful uses of caller ID. *New Media & Society*, 2(1), 67-84.

Cassidy, W., & Jackson, M. (2005). The need for equality in education: an intersectionality examination of labeling and zero tolerance practices. *McGill Journal of Education*, 40(3), 445.

Ceuleers, C., & Remers, M. (2006). *Internetdiscriminatie en cyberpesten*, studie in opdracht van Lectoraat eLearning Hogeschool INHOLLAND, Rotterdam.

Cooper, A., Delmonico, D.L., & Burg, R. (2000). Cybersex users, abusers and compulsives: new findings and implications. *Sexual Addiction & Compulsivity*, 7, 1-2, 5-29.

Crick, N. R. (1996). The role of relational aggression, overt aggression, and prosocial behavior in the prediction of children's future social adjustment. *Child Development*, 67, 2317-2327.

Crick, N. R., Casas, J. F., & Mosher, M. (1997). Relational and overt aggression in preschool. *Developmental Psychology*, 33, 579-588.

Crick, N. R., & Grotpeter, J. K. (1995). Relational aggression, gender, and social-psychological adjustment. *Child Development*, 66, 610-722.

Crick, N. R., Nelson, D. A., Morales, J.R., Cullerton-Sen, C., Casas, J.F., & Hickman, S.E. (2001). Relational victimization in childhood and adolescence: I hurt you through the grapevine. In J. Juvonen & S. Graham (Eds.). *Peer Harrasment in Schools: The Plight of the Vulnerable and Victimized* (pp. 196-214). New York: Guilford Press.

Drucker, S., & Gumpert, G. (2000). CyberCrime and punishment. *Critical Studies in Media Communication*, 17(2), 133-58.

Finkelhor, D., Mitchell, K., & Wolak, J. (2000). *Online victimization: a report on the nation's youth*, studie in opdracht van National Center for Missing & Exploited Children.

Finn, J. (2004). A survey of online harassment at a university campus. *Journal of Interpersonal Violence*, 19, 468-483.

Forero, R., McLellan, L., Rissel, C., & Bauman, A. (1999). Bullying behavior and psychosocial health among school students in New South Wales, Australia: cross national survey. *British Medical Journal*, 319,344-348.

Espelage, D. L., & Swearer, S. M. (2003). Research on school bullying and victimization: what have we learned and where do we go from here? *School Psychology Review*, 32(3), 365-383.

Goodman, R. (1999). The extended version of the Strengths and Difficulties Questionnaire as a guide to child psychiatric caseness and consequent burden. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 40, 791–799.

Goodman, R. (2001). Psychometric properties of the Strengths and Difficulties Questionnaire. *Journal of American Academic Child and Adolescent Psychiatry*, 40, 1137–1145.

Goodman, R., Meltzer, H. & Bailey, V. (1998). The Strengths and Difficulties Questionnaire: A pilot study on the validity of the self-report version. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 7, 125-130.

Goodman, R. & Scott, S. (1999). Comparing the Strengths and Difficulties Questionnaire and the Child Behavior Checklist: is small beautiful? *Journal of Abnormal Child Psychology*, 27, 17–24.

Graham, S., & Juvonen, J. (2002). Ethnicity, peer harassment, and adjustment in middle school: an exploratory study. *Journal of Early Adolescence*, 22, 173-199.

Greenfield, P. & Yan, Z. (2006). Children, adolescents, and the Internet: a new field of inquiry in developmental psychology. *Developmental Psychology*. 42(3), 391-394.

Gross, E., Juvonen, J., & Gable, S. (2002). Internet use and well being in adolescence. *Journal of Social Issues*, 58(1), 75-90.

Gross, E. (2004). Adolescent Internet use: what we expect, what teens report. *Journal of Applied Developmental Psychology*. 25, 633-649.

Hinduja, S. & Patchin, J. W. (2007). Offline consequences of online victimization: school violence and delinquency. *Journal of School Violence*, 6(3), 89-112.

Hinduja, S. & Patchin, J. W. (2008). Cyberbullying: An Exploratory Analysis of Factors Related to Offending and Victimization. *Deviant Behavior*, 29 (2), 129 - 156.

Inose, H., & Pierce, J. (1984). *Information Technology and Civilization*. New York: W.H. Freeman.

Joinson, A. (1998). Causes and implications of disinhibited behavior on the Internet. In Gackenbach, J. (Ed.) *Psychology and the Internet*. San Diego: Academic Press.

Jordan, T. (1999), *Cyberpower. The Culture and Politics of Cyberspace and the Internet*. London/New York: Routledge.

Kaltiala-Heino, R., Rimpela, M., Rantenen, P., & Rimpela, A. (2000). Aggression at school - an indicator of adolescents at risk for mental disorders. *Journal of Adolescence*, 23, 661-674.

- Kedzie, C. (1997). A brave new world or a new world order? In Kiesler, S. (ed.) *Culture of the Internet*, pp. 209-232. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Klasen, H., Woerner, W., Wolke, D., Meyer, R., Overmeyer, S., Kaschnitz, W., et al. (2000). Comparing the German versions of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ-Deu) and the Child Behavior Checklist. *European Child and Adolescent Psychiatry, 9*, 271–276.
- Koskelainen, M., Sournader, A., Kalijonen, A. (2000). The Strengths and Difficulties Questionnaire among Finnish schoolaged children and adolescents. *European Child and Adolescent Psychiatry, 9*, 277–284.
- Kowalski, R. M., Limber, S., & Agatston, P. (2007). *Cyber Bullying: Bullying in the Digital Age*. Malden, Massachusetts: Blackwell.
- Kraut, R., Lundamrk, V., Patterson, M., Kiesler, S., Mukopadhyay, T., & Scherlis, W. (1998). Internet paradox: a social technology that reduces social involvement and psychological well-being? *American Psychologist, 53*(9), 1017-1031.
- Kumpulainen, K., & Rasanen, E. (2000). Children involved in bullying at elementary school age: their psychiatric symptoms and deviance in adolescence. *Child Abuse Neglect, 24*, 1567–1577.
- Li, Q. (2006). Cyberbullying in schools: a research of gender differences. *School Psychology International, 27*(2), 157-170.
- Li, Q. (2007). New bottle but old wine: a research of cyberbullying in schools. *Computers in Human Behavior, 23*(4), 1777-1791.
- Mattelart, A. (1996). *The Invention of Communication*. Minneapolis, MN: University of Minnesota Press.
- McKenna, K., & Bargh, J. (2000). Plan 9 from cyberspace: the implications of the internet for personality and social psychology. *Personality and Social Psychology Review, 4*(1), 57-75.
- Milson, A., & Chu, B. (2002). Character education for cyberspace: developing good netizens. *The Social Studies (Washington, D.C.), 93*(3), 117-119.
- Mitchell, K. J., Becker-Blease, K. A., & Finkelhor, D. (2005). Inventory of problematic internet experiences encountered in clinical practice. *Professional Psychology: Research and Practice, 36*(5), 498-509.
- Mitchell, K. J., Finkelhor, D., & Becker-Blease, K. A. (2007). Classification of adults with problematic internet experiences: linking internet and conventional problems from a clinical perspective. *CyberPsychology & Behavior, 10*(3), 381-392.

- Mitchell, K. J., & Wells, M. (2007). Problematic internet experiences: primary or secondary presenting problems in persons seeking mental health care? *Social Science & Medicine*, *65*, 1136-1141.
- Muris, P., Meesters, C., Van den Berg, F. (2003). The Strength and Difficulties Questionnaire (SDQ). Further evidence for its reliability and validity in a community sample of Dutch children and adolescents. *European Child and Adolescent Psychiatry*, *12*, 1–8.
- Nansel, T. R., Overpeck, M., Pilla, R. S., Ruan, W. J., Simons-Morton, B., & Scheidt, P. (2001). Bullying behaviors among US youth - Prevalence and association with psychosocial adjustment. *Journal of the American Medical Association*, *285*, 2094-2100.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at School: What We Know and What We Can Do*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Olweus, D. (1994). Annotation: Bullying at school: basic facts and effects of a school based intervention program. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, *55*, 1171–1190.
- Olweus, D. (1996). *Revised Olweus Bully/Victim Questionnaire*. Mimeo. Bergen, Norway: Research Center for Health Promotion (HEMIL Center), University of Bergen.
- Olweus, D. (2001). Peer harassment: a critical analysis and some important issues. In J. Juvonen & S. Graham (eds.), *Peer Harassment in School: the Plight of the Vulnerable and Victimized* (pp. 3-20). New York: Guilford Press.
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2006). Bullies move beyond the schoolyard: a preliminary look at cyberbullying. *Youth Violence and Juvenile Justice*, *4*(2), 148-169.
- Pellegrini, A., & Bartini, M. (2000). A longitudinal study of bullying, victimization, and peer affiliation during the transition from primary school to middle school. *American Educational Research Journal*, *37* (3), 699–725.
- Postmes, T., & Spears, R. (1998a). Deindividuation and anti-normative behavior: A meta-analysis. *Psychological Bulletin*, *123*, 238-259.
- Postmes, T., Spears, R., & Lea, M. (1998b). Breaching or building social boundaries? SIDE-effects of computer-mediated communication. *Communication Research*, *25*, 689-715.
- Raskauskas, J., & Stoltz, A. D. (2007). Involvement in traditional and electronic bullying among adolescents. *Developmental Psychology*, *43*(3), 564–575.

Ribak, R. (2001). Like immigrants: negotiating power in the face of the home computer. *New Media and Society*, 3, 200-238.

Siann, G., Callahan, M., Glissov, P., Lockhart, R., & Rawson, L. (1994). Who gets bullied? The effect of school, gender and ethnic group. *Educational Research*, 36, 123-134.

Silverstone, S. (1995). Media, communication, information and the "revolution" of everyday life. In Emmott, S. (ed.) *Information Superhighways: Multimedia Users and Futures*, pp. 61-78. San Diego, CA: Academic Press.

Smedje, H., Broman, J. E., Hetta, J., von Knorring, A. L. (1999). Psychometric properties of a Swedish version of the "Strengths and Difficulties Questionnaire". *European Child and Adolescent Psychiatry*, 8, 63-70.

Snell, J.L., MacKenzie, E.P., & Frey, K.S. (2002). Bullying prevention in elementary schools: The importance of adult leadership, peer group support, and student social-emotional skills. In Shinn, M. A., Walker, H. M., & Stoner, G. (Eds.) *Interventions for Academic and Behavior Problems II: Preventive and Remedial Approaches*. Bethesda, MD: National Association of School Psychologists.

Snider, M., & Borel, K. (2004). Stalked by a cyberbully. *Maclean's*, 117(21), 76-77.

Sourander, A., Helstela, L., Helenius, H., & Piha, J. (2000). Persistence of bullying from childhood to adolescence—a longitudinal 8-year follow-up study. *Child Abuse Neglect*, 24, 873- 81.

Spitzberg, B. H., & Hoobler, G. (2002). Cyberstalking and the technologies of interpersonal terrorism. *New Media Society*, 4(1), 71-92.

Subrahmanyam, K., Smahel, D., & Greenfield, P. (2001). Connecting developmental constructions to the Internet: Identity presentation and sexual exploration in online teen chat rooms. *Developmental Psychology*. 42(3), 395-406.

Sweeting, H., & West, P. (2001). Being different: correlates of the experience of teasing and bullying at age 11. *Research Papers in Education*, 16, 222-246.

Treffers, P., Van Widenfelt, B., Vogels, T., Kuipers, J., van Amelsvoort, T., Barnes, L., et al. (2000). Dutch translation of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). Internal Document, Leiden University Medical Center, Academic Center for Child and Adolescent Psychiatry, Curium, Oegstgeest, the Netherlands

Vandebosch, H. , Van Cleemput, K., Mortelmans, D., & Walrave, M. (2006). *Cyberpesten bij Jongeren in Vlaanderen*, studie in opdracht van het viWTA, Brussel.

Van Leeuwen, K., Meerschaert, T., Bosmans, G., De Medts, L. & Braet, C. (2006). The Strengths and Difficulties Questionnaire in a Community Sample of Young Children in Flanders. *European Journal of Psychological Assessment*, 22 (3), 189–197.

van Widenfelt, B., Goedhart, A., Treffers, P., Goodman, R. (2003). Dutch version of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). *European Child and Adolescent Psychiatry*, 12 (6), 281-289.

Whitlock, J. L. , Powers J. L., & Eckenrode, J. (2006). The virtual cutting edge: the Internet and adolescent self-injury. *Developmental Psychology*. 42(3), 407-417.

Preventive and remedial approaches. (2nd ed., pp.351-372). Bethesda, MD: National Association of School Psychologists.

Willard, N. (2003). Off-campus, harmful online student speech. *Journal of School Violence*, 1(2), 65-93.

Willard, N. (2006). Flame retardant. *School Library Journal*, 52(4), 55-56.

Wolak, J., Mitchell, K., & Finkelhor, D. (2006). *Online Victimization of Youth: Five Years Later*. National Center for Missing & Exploited Children.

Wolke, D., Woods, S., Stanford, K., & Schulz, H. (2001). Bullying and victimization of primary school children in England and Germany: prevalence and school factors. *British Journal of Psychology*, 92, 673-696.

Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2004a). Online aggressors, victims, and aggressor/victims: a comparison of associated youth characteristics. *Journal of Child Psychology & Psychiatry*, 45(7), 1308-1316.

Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2004b). Youth engaging in online harassment: associations with caregiver-child relationships, internet use, and personal characteristics. *Journal of Adolescence* 27, 319-336.

Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2007). Prevalence and frequency of internet harassment instigation: implications for adolescent health. *Journal of Adolescent Health*, 41, 189-195.

Ybarra, M.L., Mitchell, K.J., Wolak, J., & Finkelhor, D. (2006). Examining characteristics and associated distress related to internet harassment: findings from the second youth internet safety survey. *Pediatrics*, 118(4), 1169-1177.

Yu, F. (2002). The efficacy of electronic telecommunications in fostering interpersonal relationships. *Journal of Educational Computing Research*, 26(2), 177-189.

Websites

www.clicksafe.be

www.cyberbullying.org

www.saferinternet.be

BIJLAGE 1:

Concrete tips voor de aanpak van cyberpesten

(bron: www.saferinternet.be en www.clicksafe.be)

Tips voor jongeren

Cyberpesten voorkomen:

1. Geef nooit vertrouwelijke informatie zoals je paswoord, adres of telefoonnummer aan iemand anders, zelfs niet als je die persoon vertrouwt.
2. Zet nooit zomaar je webcam aan. Degene aan de andere kant kan zonder dat je het weet foto's en filmpjes van je maken en daarna op het internet zetten.
3. Open of download geen mails of attachments van mensen die je niet kent. Reageer nooit op spam of kettingbrieven.
4. Accepteer niet om het even wie in je contactenlijst op MSN.
5. Geef nooit het e-mailadres van iemand anders door. Je weet nooit wat die persoon ermee zal doen.
6. Blijf altijd beleefd en stuur zelf geen berichten die kwetsend kunnen zijn. Weet dat wat jij grappig vindt, bij anderen niet altijd als een grap overkomt en heel erg kan kwetsen. Doe op het internet nooit wat je in het echte leven niet zou doen.
7. Zet nooit informatie over anderen op je eigen website of weblog.

Wat als je wordt gecyberpest:

1. Het belangrijkste is dat je niet blijft zitten met je probleem. Vertel het aan iemand die je vertrouwt, liefst een volwassene zoals je ouders of een leerkracht.
2. Vat scheldpartijen nooit te persoonlijk op. Het is zeker niet jouw fout !!
3. Reageer nooit op pestmails of -smsjes. Vaak is de pret er voor de pestkop dan snel af. Als je op de chat gepest wordt, ga er dan niet op in maar zet gewoon het scherm uit en haal er een volwassene bij.
4. Ongewenste e-mail(s) kan je blokkeren of weigeren. Blokkeer ook mensen die je lastigvallen in je contactenlijst van MSN.
5. Gebruik een nieuwe nickname in een chatbox.
6. Een nieuw e-mailadres aanmaken. Hierbij kan je eventueel werken met twee adressen. Eentje dat gebruikt wordt voor goede vrienden (die dan ook beloven dit aan niemand anders door te geven) en eentje voor de ruimere kennissenkring en de inschrijving op sites of MSN.
7. Als je gepest wordt in publieke chatrooms, kan je de moderator aanspreken. Hij zal de persoon dan eventueel blokkeren. Hetzelfde geldt voor de providers van websites of weblogs.
8. Als het pesten echter aanhoudt en in ernstige gevallen, kan de politie ingeschakeld worden. Hiervoor is echter 'bewijsmateriaal' nodig. Leer hoe je een MSN-conversatie kan opslaan of printscreens kan maken van ongewenste chatsessies of foto's. Verwittig je ouders als je dat nog niet deed. Zij kunnen met jou naar de politie gaan.

Tips voor ouders

Cyberpesten voorkomen:

1. Zorg dat je weet waar je kind mee bezig is. Ga op een positieve manier het gesprek aan rond internet, leer van je kinderen maar maak ook duidelijke afspraken.

2. Probeer een sfeer te creëren waarin je kind met problemen naar je toe komt.
3. Zet de computer in een gemeenschappelijke ruimte, zoals bijvoorbeeld de woonkamer. Kinderen en jongeren zijn voorzichtiger als ze weten dat er een oogje in het zeil gehouden wordt.
4. Leer je kinderen op een veilige, verantwoorde en respectvolle manier met het internet om te gaan. Zeg hen geen zaken te versturen die anderen kunnen kwetsen.

Wat als mijn kind slachtoffer is van cyberpesten:

1. Wees attent op signalen die uw kind kan vertonen. Weigeren om naar school te gaan, plotseling de computer of gsm niet meer willen gebruiken,... kunnen erop wijzen dat er iets fout zit.
2. Neem je kind serieus maar stel hem wel gerust. Vaak moeten deze boodschappen niet persoonlijk genomen worden en het is zeker en vast niet zijn of haar schuld.
3. Zeg je kind om niet te reageren op haatmailtjes of -berichten. Vaak is de lol er voor de pester dan snel af.
4. Ongewenste mails of sms'jes kunnen geblokkeerd worden. Eventueel kan je kind een andere nickname kiezen of een nieuw e-mailadres aanmaken. Hierbij kan het eventueel werken met twee adressen. Eentje dat gebruikt wordt voor goede vrienden (die dan ook beloven dit aan niemand anders door te geven) en eentje voor de ruimere kennisenkring en de inschrijving op sites of MSN.
5. Als je kind gepest wordt in publieke chatrooms, kan je de moderator aanspreken. Hij zal de persoon dan eventueel blokkeren. Hetzelfde geldt voor de providers van websites of weblogs.
6. Breng ook de leerkracht op de hoogte en vraag of er op school ook signalen zijn.
7. Als het pesten echter aanhoudt en in ernstige gevallen, kan de lokale of federale politie ingeschakeld worden. Hiervoor is echter 'bewijsmateriaal' nodig. Leer kinderen dan ook hoe ze een msn-conversatie kunnen opslaan of printscreens kunnen maken van ongewenste chatsessies of foto's. Houdt ook de datum en het uur bij. Ook zich voordoen als iemand anders, iemands foto's versturen zonder diens toestemming, inbreken in computers, racistische uitspraken doen, paswoorden verspreiden,... zijn bij wet verboden en dus strafbaar.

Wat als mijn kind zelf een pestkop is?

1. Maak duidelijk dat jij dat pestgedrag niet accepteert.
2. Praat met je kind en vraag hem waarom hij dit doet. Vaak wordt het pestgedrag als plagerij of kattenkwaad bestempeld en beseft men niet dat men het slachtoffer wel degelijk schade berokkent of dingen doet die soms zelfs strafbaar zijn.
3. Straf niet meteen, maar wijs je kind wel op zijn verantwoordelijkheden en probeer hem bewust te maken van de gevolgen van zijn daden. Stel vragen als "Hoe zou jij reageren als jou dat zou overkomen?" of "Zou je die dingen ook durven zeggen als die persoon in kwestie ook echt voor je zou staan?".
4. Eis van je kind dat hij onmiddellijk ophoudt met zijn pestgedrag.
5. Als je kind niet alleen handelt maar samen met vrienden, kan je ook hun ouders op de hoogte brengen. Vertel ook aan de school wat er gebeurt.

Tips voor scholen

Cyberpesten voorkomen

Op schoolniveau:

1. Integreer de thematiek van cyberpesten in het pestbeleid van de school.
2. Werk aan welbevinden. Kinderen die zich goed in hun vel voelen, hebben minder neiging om te pesten.
3. Sensibiliseer leerkrachten over het fenomeen cyberpesten. Veel leerkrachten denken dat zij er niets aan kunnen doen, aangezien het buiten de schooluren gebeurt.
4. Sensibiliseer ook ouders. Organiseer vorming over cyberpesten en vraag hen eventuele problemen snel te melden. Wijs hen er ook op dat zij verantwoordelijk bijven voor wat hun kinderen doen op het web en spoor hen dan ook aan om hun kinderen hier goed in op te volgen.
5. Laat ouders en leerlingen weten dat cyberpesten binnen de school niet geduld wordt en stimuleer hen om incidenten te melden.
6. Werk met heel het schoolteam een aanpak uit rond de nieuwe ICT-eindtermen.
7. Zorg dat het schoolnetwerk zo goed mogelijk beveiligd is. Laat leerlingen niet zonder toezicht in het informaticalokaal.
8. Maak afspraken over gsm- en computergebruik tijdens de schooluren.
9. Bekijk goed welke foto's je op de schoolwebsite plaatst. In principe moeten ouders hun expliciete toestemming geven voor een afbeelding van hun kind waarop hun kind duidelijk op herkenbaar is.

Op klasniveau:

1. Creeër een positief klasklimaat zodat ouders en leerlingen in een sfeer van vertrouwen problemen kunnen melden.
2. Toon interesse in wat je leerlingen doen op de computer. Ga op een positieve manier het gesprek aan rond internet, misschien kan je zelf veel leren van je leerlingen.
3. Discussieer met de leerlingen over wat kan en wat niet kan op het internet en met de gsm. Vanuit dit gesprek kan met de klas een charter met afspraken over netiquette opgesteld worden.
4. Leer de leerlingen dat ze verantwoordelijk zijn voor hun daden. Reflecteer met hen over wat de gevolgen kunnen zijn van hetgeen ze doen. Hoe zouden zij reageren in verschillende situaties? Help hen ook om de consequenties voor de slachtoffers te begrijpen.
5. Vertel hen wat wettelijk gezien strafbaar is. Haatmail of -smsjes, zich voordoen als iemand anders, iemands foto's versturen zonder diens toestemming, inbreken in computers, racistische uitspraken doen, paswoorden verspreiden,... zijn bij wet verboden en kunnen dus gevolgen hebben voor de dader of zijn ouders.

BIJLAGE 2:
Informatiebrief voor de scholen

Beste,

In navolging van ons telefonisch contact, stuur ik u aanvullende informatie rond de eventuele afname van vragenlijsten in uw school.

Indien u toestemt in de afname, verleent u uw medewerking aan twee licentiaatsverhandelingen rond het thema cyberpesten. Beide onderzoeken worden verricht in opdracht van de "Beweging tegen geweld – vzw ZIJN". De uitvoering gebeurt onder supervisie van promotor Professor C. Andries en begeleiders N. Heurckmans en K. Puttemans, behorend tot de vakgroep Ontwikkelings- en Levensloopspsychologie van de faculteit Psychologie en Educatiewetenschappen van de Vrije Universiteit Brussel.

Het ene onderzoek, uitgevoerd door T. Goberecht, heeft als doelstelling kenmerken van cyberpesters, -slachtoffers en -meelopers in kaart te brengen en deze in verband te brengen met een aantal specifieke karakteristieken van het cyberpestgedrag. Het andere onderzoek, uitgevoerd door K. Leemans, gaat na welke copingstijlen cyberpesters, -slachtoffers en -meelopers hanteren. Beide thesen leveren een bijdrage aan het, tot nu toe minimaal, onderzoek rond dit thema. Op deze wijze dragen deze onderzoeken bij tot een gefundeerde aanpak van dit alsmaar omvangrijker wordende fenomeen.

Concreet bestaat de afname uit drie vragenlijsten die afgenomen worden bij jongeren uit de 1e graad ASO.

Deze vragenlijsten zijn: een zelfopgestelde vragenlijst rond cyberpesten, de Nederlandstalige versie van de SDQ (Strengths and Difficulties Questionnaire) en de UCL-A (Utrechtse Copinglijst, versie Adolescenten).

Deze testafname zou één lesuur in beslag nemen. Het precieze, praktische verloop van de afname, valt onderling overeen te komen. De tijdspanne om de vragenlijsten in af te nemen loopt van de kerstvakantie tot de krokusvakantie, zijnde van 7 januari tot en met 1 februari. Het precieze tijdstip van afname wordt uiteraard in onderlinge overeenkomst vastgelegd.

Gelieve, indien u beslist uw medewerking te verlenen, dit via e-mail te bevestigen.

Indien u nog vragen of opmerking zou hebben, aarzel dan niet om contact met ons op te nemen.

Met vriendelijke groeten,

Timi Goberecht (Oostende)

timi.goberecht@vub.ac.be

0479/235279

"Onderzoek naar het verband tussen emotionele en gedragsproblemen en cyberpesten bij jongeren uit de eerste graad secundair onderwijs."

Kathleen Leemans (Duffel)

kathleen.leemans@vub.ac.be

0496/729338

"Onderzoek naar de gehanteerde copingstijlen bij jongeren die in contact komen met cyberpesten"

BIJLAGE 3:
Afnamerichtlijnen

Richtlijnen voor afname vragenlijst VUB

BELANGRIJK: NIET VERMELDEN DAT HET OVER CYBERPESTEN GAAT !!!

Wat eventueel gezegd mag worden is dat de afname gebeurt in het kader van een licentiaatsverhandeling voor studenten van de Vrije Universiteit Brussel.

Volgende instructies moeten gegeven worden:

1. "De gegevens die verkregen worden tijdens deze afname blijven **anoniem**, er mag dus geen naam vermeld worden op de vragenlijst!"
2. "**Lees** zowel de instructies als de vragen grondig, zodat je weet wat er precies van je verwacht wordt."
3. "Indien je een woord of een vraagstelling niet begrijpt, mag je aan ons steeds **uitleg vragen**."
4. "Er zijn **geen 'juiste' of 'foute'** antwoorden. Het is belangrijk dat je alles naar waarheid invult."
5. "Indien je iets hebt ingevuld en dit wil **veranderen**, dan mag dit. Maak wel steeds **duidelijk** wat je definitieve antwoord is."
6. "Er mogen **geen vragen opengelaten** worden."
7. "Je hoeft je niet te haasten, **neem de tijd** die je nodig hebt om de vragenlijst in te vullen."

Bijlage 4:
Enquête

Faculteit Psychologie en
Pedagogische wetenschappen

Vakgroep Ontwikkelings- en
Levensloopsychologie

De data van deze vragenlijsten worden op een anonieme manier verwerkt. De informatie wordt, zoals voorgeschreven in de 'wet ter bescherming van de privacy', niet verder verspreid en enkel in het kader van het voorziene onderzoek gebruikt.

Beste deelnemer,

Dit bundeltje bestaat uit een aantal algemene vragen en enkele vragenlijsten. Het is erg belangrijk dat je probeert alles naar waarheid in te vullen en geen vragen over te slaan. De instructies staan steeds vermeld: lees ze telkens grondig door!

Feedback over deze studie kan je bekomen bij: Nathalie.Heurckmans@vub.ac.be

Alvast heel erg bedankt voor je medewerking!

ALGEMEEN

Wat is je geboortejaar?

19..

Ben je een jongen of een meisje? (schrapp wat niet past)

Jongen/ Meisje

In welk jaar zit je? (schrapp wat niet past)

1^e middelbaar / 2^e middelbaar

Wat is de hoogste opleiding van je moeder? (kruis aan)

- Lager onderwijs (tot 12 jaar)
- Lager middelbaar onderwijs (tot 15 jaar)
- Hoger middelbaar onderwijs (tot 18 jaar)
- Hoger onderwijs

Wat is de hoogste opleiding van je vader?(kruis aan)

- Lager onderwijs (tot 12 jaar)
- Lager middelbaar onderwijs (tot 15 jaar)
- Hoger middelbaar onderwijs (tot 18 jaar)
- Hoger onderwijs

Hieronder worden een aantal situaties omschreven. Lees ze goed en duid daarna aan (omcirkel) op welke manier je **dit schooljaar** met deze situaties in aanraking gekomen bent. Je zal achtereenvolgens kunnen invullen hoe vaak ze je overkomen zijn, hoe vaak je ze doet of gedaan hebt en hoe vaak je er getuige van bent geweest.

Duid telkens aan of, en hoe vaak deze zaken jou zijn overkomen tijdens dit schooljaar.		Nooit	Eén of twee keer	Elke maand	Elke week	Een aantal keer per week
a)	Iemand heeft in mijn mailbox of Messenger ingebroken en mijn paswoord veranderd.	0	1	2	3	4
b)	Iemand heeft mij opzettelijk een virus doorgestuurd.	0	1	2	3	4
c)	Iemand heeft ingebroken in mijn computer en persoonlijke informatie gestolen.	0	1	2	3	4
d)	Iemand heeft mij enorm veel of grote berichten gestuurd om mijn computer te laten vastlopen.	0	1	2	3	4
e)	Iemand heeft mij beledigd of bedreigd via internet of GSM.	0	1	2	3	4
f)	Iemand heeft mij bedreigende foto's of prenten doorgestuurd.	0	1	2	3	4
g)	Iemand heeft mij zonder dat ik het wou obscene foto's of illustraties doorgestuurd.	0	1	2	3	4
h)	Iemand heeft mij uitgesloten uit een online groep.	0	1	2	3	4
i)	Iemand heeft private of beschamende dingen over mij verspreid via Internet of GSM.	0	1	2	3	4
j)	Iemand heeft mij misleid door te doen alsof hij/zij iemand anders was.	0	1	2	3	4
k)	Iemand heeft ingebroken in mijn e-mail of messenger en berichten gestuurd naar mijn contactpersonen.	0	1	2	3	4
l)	Iemand heeft op een website een stemming gehouden over hoe leuk of mooi ik al dan niet ben.	0	1	2	3	4
m)	Iemand heeft dingen die ik hem in vertrouwen vertelde, op een website geplaatst of doorgestuurd naar anderen via SMS of e-mail.	0	1	2	3	4
n)	Iemand heeft roddels verspreid over mij via internet of GSM.	0	1	2	3	4

Duid telkens aan of, en hoe vaak **jij** deze zaken **doet of gedaan hebt tijdens dit schooljaar**.

	Nooit	Eén of twee keer	Elke maand	Elke week	Een aantal keer per week
a) Ik heb in iemands mailbox of Messenger ingebroken en het paswoord veranderd.	0	1	2	3	4
b) Ik heb iemand opzettelijk een virus doorgestuurd.	0	1	2	3	4
c) Ik heb ingebroken in iemands computer en persoonlijke informatie gestolen.	0	1	2	3	4
d) Ik heb iemand enorm veel of grote berichten gestuurd om zijn/haar computer te laten vastlopen.	0	1	2	3	4
e) Ik heb iemand beledigd of bedreigd via internet of GSM.	0	1	2	3	4
f) Ik heb iemand bedreigende foto's of prenten doorgestuurd.	0	1	2	3	4
g) Ik heb iemand zonder dat die het wou obscene foto's of illustraties doorgestuurd.	0	1	2	3	4
h) Ik heb iemand uitgesloten uit een online groep.	0	1	2	3	4
i) Ik heb private of beschamende dingen over iemand verspreid via internet of GSM.	0	1	2	3	4
j) Ik heb iemand misleid door te doen alsof ik iemand anders was.	0	1	2	3	4
k) Ik heb ingebroken in iemands e-mail of messenger en berichten gestuurd naar zijn/haar contactpersonen.	0	1	2	3	4
l) Ik heb op een website een stemming gehouden over hoe leuk of mooi iemand al dan niet is.	0	1	2	3	4
m) Ik heb dingen die mij in vertrouwen verteld werden, op een website geplaatst of doorgestuurd naar anderen via SMS of e-mail.	0	1	2	3	4
n) Ik heb roddels verspreid over iemand via internet of GSM.	0	1	2	3	4

Duid telkens aan of, en hoe vaak **jij** van deze zaken **getuige bent geweest tijdens dit schooljaar**.

	Nooit	Eén of twee keer	Elke maand	Elke week	Een aantal keer per week
a) Er werd in iemands mailbox of Messenger ingebroken en het paswoord werd veranderd.	0	1	2	3	4
b) Er werd opzettelijk een virus doorgestuurd naar iemand.	0	1	2	3	4
c) Er werd ingebroken in iemands computer en persoonlijke informatie gestolen.	0	1	2	3	4
d) Er werd enorm veel of grote berichten naar iemand gestuurd om zijn/haar computer te laten vastlopen.	0	1	2	3	4
e) Iemand werd beledigd of bedreigd via internet of GSM.	0	1	2	3	4
f) Er werd bedreigende foto's of prenten naar iemand doorgestuurd.	0	1	2	3	4
g) Er werd obscene foto's of illustraties naar iemand doorgestuurd zonder dat die het wou.	0	1	2	3	4
h) Iemand werd uitgesloten uit een online groep.	0	1	2	3	4
i) Er werden private of beschamende dingen over iemand verspreid via internet of GSM.	0	1	2	3	4
j) Iemand werd misleid doordat een andere persoon deed alsof hij/zij iemand anders was.	0	1	2	3	4
k) Er werd ingebroken in iemands e-mail of messenger en berichten gestuurd naar zijn/haar contactpersonen.	0	1	2	3	4
l) Er werd op een website een stemming gehouden over hoe leuk of mooi iemand al dan niet is.	0	1	2	3	4
m) Dingen die in vertrouwen verteld werden, zijn op een website geplaatst of doorgestuurd naar anderen via SMS of e-mail.	0	1	2	3	4
n) Er werden roddels verspreid over iemand via internet of GSM.	0	1	2	3	4

De volgende vragen handelen specifiek over **cyberpesten**. Om precies te weten wat dat juist is, hebben we hieronder een definitie geplaatst:

“Cyberpesten is het gebruik van informatie- en communicatietechnologie zoals e-mail, gsm en sms, instant messenger, kwetsende persoonlijke websites en kwetsende persoonlijke polls op een website, met de bedoeling anderen emotionele schade toe te brengen.”

Omcirkel of kruis aan:

Vraag 1a. Ik ben dit schooljaar gecyberpest geweest:

Nooit	Eén of twee keer	Elke maand	Elke week	Aantal keer per week
0	1	2	3	4

Indien je nooit aangeduid hebt, ga dan onmiddellijk door naar vraag 2.a (volgende pagina)

b. Door wie werd je gecyberpest? (meerdere antwoorden zijn mogelijk)

☐ door een jongen	☐ door iemand uit een lager jaar
☐ door een meisje	☐ door iemand uit een andere school
☐ door een groep jongens	☐ door iemand uit mijn school
☐ door een groep meisjes	☐ door iemand die ik enkel via internet ken
☐ door een groep jongens en meisjes	☐ door onbekenden
☐ door iemand uit mijn jaar	☐ ik weet het niet
☐ door iemand uit een hoger jaar	☐ andere:

.....
.....

c. Hoe werd je gecyberpest? (meerdere antwoorden zijn mogelijk)

☐ gsm	☐ e-mail
☐ instant messaging (msn, icq, ...)	☐ chatroom
☐ forum	☐ blog
☐ website	☐ andere:

.....
.....

d. Hoe erg vond je het cyberpesten?

Niet erg		Erg		Heel erg
0	1	2	3	4

e. Hoe groot was de impact (effect) van het cyberpesten op jou?

Geen impact		Impact		Veel impact
0	1	2	3	4

Vraag 2 a. Ik heb dit schooljaar anderen gecyberpest:

Nooit	Eén of twee keer	Elke maand	Elke week	Aantal keer per week
0	1	2	3	4

Indien je nooit aangeduid hebt, ga dan onmiddellijk door naar vraag 3.a (volgende pagina)

b. Wie heb je gecyberpest? (meerdere antwoorden zijn mogelijk)

☐ een jongen	☐ iemand uit een lager jaar
☐ een meisje	☐ iemand uit een andere school
☐ een groep jongens	☐ iemand uit mijn school
☐ een groep meisjes	☐ iemand die ik enkel via internet ken
☐ een groep jongens en meisjes	☐ onbekenden
☐ iemand uit mijn jaar	☐ ik weet het niet
☐ iemand uit een hoger jaar	☐ andere:

.....
.....

c. Hoe heb je gecyberpest? (meerdere antwoorden zijn mogelijk)

☐ gsm	☐ e-mail
☐ instant messaging (msn, icq, ...)	☐ chatroom
☐ forum	☐ blog
☐ website	☐ andere:

.....
.....

c. Wie cyberpeste er? (meerdere antwoorden zijn mogelijk)

☐ een jongen	☐ iemand uit een lager jaar
☐ een meisje	☐ iemand uit een andere school
☐ een groep jongens	☐ iemand uit mijn school
☐ een groep meisjes	☐ iemand die ik enkel via internet ken
☐ een gemengde groep	☐ onbekenden
☐ iemand uit mijn jaar	☐ ik weet het niet
☐ iemand uit een hoger jaar	☐ andere:

.....
.....

d. Hoe werd er gecyberpest? (meerdere antwoorden zijn mogelijk)

☐ gsm	☐ e-mail
☐ instant messaging (msn, icq, ...)	☐ chatroom
☐ forum	☐ blog
☐ website	☐ andere:

.....
.....

e. Wat was toen je reactie? (meerdere antwoorden zijn mogelijk)

☐ ik heb meegedaan met de pester	☐ ik heb ermee gelachen
☐ ik heb de gepeste geholpen	☐ ik heb ernaar gekeken
☐ ik heb het gemeld aan een volwassene	☐ ik heb er niets aangedaan
	☐ andere:

.....
.....

f. Hoe erg vond je het cyberpesten?

Niet erg		Erg		Heel erg
0	1	2	3	4

g. Hoe groot was impact (effect) van het cyberpesten op de gepeste?

Geen impact		Impact		Veel impact
0	1	2	3	4

Utrechtse copinglijst voor adolescenten (UCL-A)

Alle mensen krijgen wel eens te maken met problemen. Wat mensen dan precies doen is meestal heel verschillend. Dat hangt bijvoorbeeld af van vragen als: "wat voor soort probleem is het" en "hoe ernstig is het probleem". Toch reageren de meeste mensen in het algemeen wat vaker op de ene dan op de andere manier.

Hieronder staan enkele voorbeelden van wat mensen zoal kunnen doen of denken wanneer zij te maken krijgen met een probleem. Wil je achter iedere zin aangeven hoe vaak **jij** reageert zoals het daar beschreven staat? Kruis steeds het cirkeltje aan dat bij het antwoord staat dat het best bij jou past. Het gaat er dus om hoe **jij** in het algemeen omgaat met problemen die voor jou van belang zijn. Bedenk daarbij dat het niet alleen gaat over grote problemen, maar ook om de kleine alledaagse problemen.

Als je een probleem hebt, hoe reageer je dan in het algemeen?	Zelden of nooit	Soms	Vaak	Erg vaak
1 Ik bedenk mij dat er nog wel ergere dingen kunnen gebeuren.	0	0	0	0
2 Ik probeer rustig te worden.	0	0	0	0
3 Ik ga ergens in mijn eentje zitten.	0	0	0	0
4 Ik laat merken dat ik mij erger.	0	0	0	0
5 Ik zie het somber in.	0	0	0	0
6 Ik houd mij met andere dingen bezig om niet aan het probleem te hoeven denken.	0	0	0	0
7 Ik laat zien dat ik kwaad ben op degene die de schuld is van het probleem.	0	0	0	0
8 Ik geef andere mensen meteen gelijk om het probleem op te lossen.	0	0	0	0
9 Ik leg mijzelf erbij neer dat het nu eenmaal zo gaat.	0	0	0	0
10 Ik deel mijn zorgen samen met iemand.	0	0	0	0
11 Ik ga meteen iets aan het probleem doen.	0	0	0	0
12 Ik zeg tegen mezelf dat het allemaal wel mee zal vallen.	0	0	0	0
13 Ik vind het leuk en spannend om het probleem op te lossen.	0	0	0	0

Als je een probleem hebt, hoe reageer je dan in het algemeen?	Zelden of nooit	Soms	Vaak	Erg vaak
14 Ik probeer mijn zorgen om het probleem een tijdje te vergeten door er even uit te gaan.	0	0	0	0
15 Ik wacht eerst even af wat er gebeurt.	0	0	0	0
16 Ik probeer de spanning te verminderen door bijvoorbeeld harde muziek te draaien, te gaan eten of te gaan sporten.	0	0	0	0
17 Ik zoek afleiding.	0	0	0	0
18 Ik bekijk het probleem van alle kanten.	0	0	0	0
19 Ik ga het probleem zoveel mogelijk uit de weg.	0	0	0	0
20 Ik blijf de toekomst zonnig inzien.	0	0	0	0
21 Ik blijf kalm onder het probleem.	0	0	0	0
22 Ik bedenk verschillende manieren om het probleem op te lossen.	0	0	0	0
23 Ik pak het probleem direct bij de kop.	0	0	0	0
24 Ik pieker over het verleden.	0	0	0	0
25 Ik zoek vrolijke mensen op.	0	0	0	0
26 Ik probeer het probleem te ontlopen.	0	0	0	0
27 Ik reageer de spanning af door kwaad te worden.	0	0	0	0
28 Ik wacht op betere tijden.	0	0	0	0
29 Ik vraag iemand hulp.	0	0	0	0
30 Ik gebruik een rustgevend middel zoals aspirine.	0	0	0	0
31 Ik ga over allerlei dingen fantaseren om niet meer aan het probleem te hoeven denken.	0	0	0	0
32 Ik zet alle kanten van het probleem eerst op een rijtje.	0	0	0	0
33 Ik kan aan niets anders meer denken dan aan het probleem.	0	0	0	0

Als je een probleem hebt, hoe reageer je dan in het algemeen?		Zelden of nooit	Soms	Vaak	Erg vaak
34	Ik denk aan andere dingen die niets met het probleem te maken hebben.	0	0	0	0
35	Ik probeer mij op één of andere manier toch wat prettiger te voelen.	0	0	0	0
36	Ik bedenk mij dat anderen het ook wel eens moeilijk hebben.	0	0	0	0
37	Ik bedenk mij dat er wel weer betere tijden zullen komen.	0	0	0	0
38	Ik laat anderen merken hoe ik mij voel.	0	0	0	0
39	Ik ga op zoek naar troost en begrip bij anderen.	0	0	0	0
40	Ik laat alles maar over mij heen komen.	0	0	0	0
41	Ik bedenk mij dat er aan problemen ook vaak een grappige kant zit.	0	0	0	0
42	Ik laat merken dat ik ergens mee zit.	0	0	0	0
43	Ik bespreek het probleem met vrienden of familieleden.	0	0	0	0
44	Ik laat het maar zoals het is.	0	0	0	0
45	Ik maak mij niet druk: meestal komt alles op z'n pootjes terecht.	0	0	0	0
46	Ik voel mezelf niet in staat om iets te doen.	0	0	0	0
47	Ik spreek mezelf moed in.	0	0	0	0

Sterke kanten en moeilijkheden: vragenlijst voor jongeren (SDQ-Dut)

Wil je alsjeblieft bij iedere vraag een kruisje zetten in het vierkantje voor 'Niet waar', 'Een beetje waar' of 'Zeker waar'. Het is belangrijk dat je alle vragen zo goed mogelijk beantwoordt, ook als je niet helemaal zeker bent of als je de vraag raar vindt. Wil je alsjeblieft bij je antwoorden denken hoe dat bij jou **de laatste zes maanden** is geweest.

	Niet waar	Een beetje waar	Zeker waar
Ik probeer aardig te zijn tegen anderen. Ik houd rekening met hun gevoelens	☐	☐	☐
Ik ben rusteloos, ik kan niet lang stilzitten	☐	☐	☐
Ik heb vaak hoofdpijn, buikpijn, of ik ben misselijk	☐	☐	☐
Ik deel makkelijk met anderen (snoep, speelgoed, potloden, enz.)	☐	☐	☐
Ik word erg boos en ben vaak driftig	☐	☐	☐
Ik ben nogal op mijzelf. Ik speel meestal alleen of bemoei mij niet met anderen	☐	☐	☐
Ik doe meestal wat me wordt opgedragen	☐	☐	☐
Ik pieker veel	☐	☐	☐
Ik help iemand die zich heeft bezeerd, van streek is of zich ziek voelt	☐	☐	☐
Ik zit constant te wiebelen of te friemelen	☐	☐	☐
Ik heb minstens één goede vriend of vriendin	☐	☐	☐

	Niet waar	Een beetje waar	Zeker waar
Ik vecht vaak. Het lukt mij andere mensen te laten doen wat ik wil	☐	☐	☐
Ik ben vaak ongelukkig, in de put of in tranen	☐	☐	☐
Andere jongeren van mijn leeftijd vinden mij over het algemeen aardig	☐	☐	☐
Ik ben snel afgeleid, ik vind het moeilijk om me te concentreren	☐	☐	☐
Ik ben zenuwachtig in nieuwe situaties. Ik verlies makkelijk mijn zelfvertrouwen	☐	☐	☐
Ik ben aardig tegen jongere kinderen	☐	☐	☐
Ik word er vaak van beschuldigd dat ik lieg of bedrieg	☐	☐	☐
Andere kinderen of jongeren pesten of treiteren mij	☐	☐	☐
Ik bied vaak anderen aan hun te helpen (ouders, leerkrachten, kinderen)	☐	☐	☐
Ik denk na voor ik iets doe	☐	☐	☐
Ik neem dingen weg die niet van mij zijn thuis, op school of op andere plaatsen	☐	☐	☐
Ik kan beter met volwassenen opschieten dan met jongeren van mijn leeftijd	☐	☐	☐
Ik ben voor heel veel dingen bang, ik ben snel angstig	☐	☐	☐
Ik maak af waar ik mee bezig ben. Ik kan mijn aandacht er goed bij houden	☐	☐	☐

Denk je over het geheel genomen dat je moeilijkheden hebt op één of meer van de volgende gebieden: emoties, concentratie, gedrag of vermogen om met andere mensen op te schieten?

Nee

Ja, kleine
moeilijkheden

Ja, duidelijke
moeilijkheden

Ja, ernstige
moeilijkheden

Als je "Ja" hebt geantwoord, wil je dan alsjeblieft de volgende vragen over deze moeilijkheden beantwoorden?

Als je "Nee" hebt geantwoord, dan zit je taak er nu op. Bedankt voor je medewerking!

- Hoe lang bestaan deze moeilijkheden?

Korter dan een
maand

1-5 maand

6-12 maand

Langer dan een jaar

- Maken de moeilijkheden je overstuur of van slag?

Helemaal niet

Een beetje maar

Tamelijk

Heel erg

- Belemmeren de moeilijkheden jouw dagelijks leven op de volgende gebieden?

	Helemaal niet	Een beetje maar	Tamelijk	Heel erg
Thuis	☐	☐	☐	☐
Vriendschappen	☐	☐	☐	☐
Leren in de klas	☐	☐	☐	☐
Activiteiten in de vrije tijd	☐	☐	☐	☐

- Maken de moeilijkheden het lastiger voor de mensen in jouw omgeving (je gezin, vrienden, leerkrachten, enz.) ?

Helemaal niet	Een beetje maar	Tamelijk	Heel erg
☐	☐	☐	☐

Heel erg bedankt voor je medewerking !!!

Timi Goberecht & Kathleen Leemans

